

Die trauma van geweldsmisdaad op die funksionering van geloofsgemeenskappe

Llewellyn LM MacMaster

Tesis ingelewer ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die graad
Magister in Teologie aan die Universiteit van Stellenbosch.

Studieleier: Prof DJ Louw

Departement: Praktiese Teologie en Missiologie
Fakulteit Teologie
Universiteit van Stellenbosch

Maart 2001

Verklaring:

Ek, die ondergetekende, verklaar hiermee dat die werk in hierdie tesis vervat, my eie oorspronklike werk is wat nog nooit vantevore in die geheel of gedeeltelik by enige ander universiteit ter verkryging van 'n graad voorgelê is nie.

OPSOMMING

Geweldsmisdaad in Suid-Afrika in die algemeen en op die Kaapse Vlakte in besonder, is 'n uiters komplekse fenomeen, waarvan die wortels gesoek moet word in verskeie historiese, sosio-politieke en ekonomiese oorsake.

Hierdie geweldsmisdaad het 'n direkte en indirekte impak op die funksionering van geloofsgemeenskappe binne die samelewing. Gemeentes en kerke funksioneer nie in isolasie van die res van die samelewing nie en daarom behoort teologie en die pastoraat in besonder, erns te maak met die probleme waarmee die breër gemeenskap worstel.

'n Pastorale strategie behoort dus weg te beweeg van 'n spiritualiteit wat fokus bloot op die impak van geweld op individue en gesinne. Omdat geweldsmisdaad 'n sistemiese verskynsel is, behoort 'n sosio-sistemiese benadering gevolg te word waarbinne die impak van geweldsmisdaad op geloofsgemeenskappe kontekstueel ontleed word ten einde 'n holistiese model te ontwerp.

In Hoofstuk 1 word daar gekyk na oorsake van geweld. Ons kyk na die voorkoms van misdaad, die verband tussen aggressie en geweld. Verskillende tipes aggressie sowel as onderliggende oorsake vir aggressie word bespreek.

In Hoofstuk 2 word daar gefokus op geweld as nasionale fenomeen. Bepaalde historiese wortels van die huidige "kultuur van geweld" word bespreek. Daar word veral gekyk na die impak van die politieke transisie sedert 1990 op die sosio-ekonomiese en morele toestand in die land.

In Hoofstuk 3 word die situasie op die Kaapse Vlakte van nader beskou. Die verskynsel van bendegegeweld wat in 'n sekere sin al so sinoniem met die Kaapse Skiereiland geword het, kry besondere aandag.

In Hoofstuk 4 word die trauma van geweldsmisdaad op gemeenskappe bespreek. Resultate van 'n opname onder slagoffers van misdaad in Kaapstad word as uitgangspunt gebruik. Geweld teen vroue en kinders geniet spesiale aandag. Die effek hiervan op die funksionering van geloofsgemeenskappe word uitgelig.

In die laaste hoofstuk word gepoog om vanuit die tradisioneel-historiese sowel as hedendaagse bronne tot ons beskikking riglyne vir 'n moontlike praktykteorie vir die pastorale begeleiding van lidmate binne hierdie gemeenskappe op die Kaapse Vlakte daar te stel. 'n Holistiese model wat sistemies te werk gaan, word voorgestel.

Die keuse vir 'n praktykteorie gebou op 'n eko-hermeneutiese model word gemaak, wat neerkom op:

Die vertolking van God se heil aan mense (hermeneuties) binne die totale werklikheid van hule daaglikse bestaan (ekosistemies).

'n Paar areas vir langtermyn, preventatiewe opbou en ehelende intervensie word voorgestel en die navorsingsbevindinge van hierdie studie word aangedui.

SUMMARY

Violent crime in South Africa in general and on the Cape Flats in particular, is a very complex phenomenon. This phenomenon has various historical, sociopolitical and economic roots.

Furthermore, violent crime has a direct as well as indirect impact on the functioning of faith communities within societies. Congregations and churches do not function in isolation from the rest of society. Theology, and more specifically pastoral care, must be seriously concerned with the problems experienced by the community at large.

A pastoral strategy should therefore move away from a spirituality that only focus on the impact of violence on individuals and families. Because violent crime is a systemic phenomenon, a socio-systemic approach should be followed, in which the impact of violent crime on faith communities should be analyzed in order to create a holistic model.

In Chapter 1 we look at the reasons for violence. We focus on the appearance of crime, the relationship between aggression and crime. Different types of aggression as well as some underlying causes of aggression are discussed.

In Chapter 2 we focus on crime as a national phenomenon. Certain historical roots of the current "culture of violence" are discussed. We also look at the impact of the political transition since 1990 on the socio-economic and moral situation in the country.

In Chapter 3 we take a closer look at the situation on the Cape Flats. Particular attention is given to the issue of gangsterism, which in a certain sense has become synonymous with the Cape Peninsula.

In Chapter 4 the trauma of violent crime on communities is the focus of discussion. Results of a victim survey in Cape Town are utilized. Violence against women and children enjoy special attention. The effect of violent crime on faith communities is highlighted.

In the last chapter we try to put forward some guidelines for a theory of practice for the pastoral care of people living on the Cape Flats, using traditional-historic and current resources. We propose a holistic model with a systemic approach.

We choose a theory of practice based upon an eco-hermeneutic model, which implies the following:

The interpretation of the salvation of God to people (hermeneutic) within the reality (existence) of their daily lives (systemic).

We indicate a few areas for long term, preventative building up and healing intervention and conclude with the results of this research.

DANKBETUIGINGS

1. Aan God al die eer vir die genade en wysheid.
2. Jenni, vir jou liefdevolle ondersteuning en aanmoediging.
3. Prof DJ Louw, vir die aansporing en uiters bekwame leiding.
4. My uitgebreide familie vir julle aanmoediging en vertrouwe.
5. Die VGK Lavis en die gemeenskap van Bishop Lavis, waar ek nege jaar deel kon wees van julle leef-wêreld.
6. Kollegas en medewerkers in die Koninkryk, vir gesprekke en saam besinning - daarsonder sou ek soveel armer wees.
7. Drr Kobus Anthonissen, Pierre Goosen en Deon Bruwer vir die prikkelende insigte en praktiese leiding.
8. Wes-Kaap Provinsiale Raad van Kerke: julle het my baie gehelp om te groei en my perspektiewe te verbreed.
9. Sentrum vir Wetenskapontwikkeling (SWO/RGN) vir die finansiële ondersteuning wat hierdie navorsing moontlik gemaak het
10. Deodar Trust: Vir finansiële ondersteuning

INHOUDSOPGAW

INLEIDING

1

Probleemstelling.....	4
Navorsingshipotese.....	4
Navorsingsdoelwit.....	5
Navorsingsmetode.....	6
Navorsingsontwerp.....	6
Begrensing.....	7

HOOFSTUK 1 GRONDOORSAKE VAN GEWELD..... 8

1.1 Inleiding.....	8
1.2 Voorkoms van misdaad.....	8
1.3 Agressie en geweld.....	9
1.4 Tipes aggressie.....	11
1.4.1 Konstruktiewe aggressie.....	11
1.4.2 Instrumentele aggressie.....	11
1.4.3 Destruktiewe aggressie.....	11
1.3.3.1 Wraaksugtige aggressie.....	11
1.3.3.2 Patologiese aggressie.....	12
1.4.4 Strukturele aggressie.....	12
1.5 Onderliggende oorsake vir aggressie.....	12
1.5.1 Instinktief-gedrewe teorie.....	12
1.5.2 Leer-teorie.....	12
1.5.3 Frustrasie-aggressie hipotese.....	12
1.6 Sosiaal-ekonomiese aspekte van die moderne lewenswyse wat aggressie en geweld aanwakker en versterk.....	13
1.6.1 Die waardeloosheidsindroom.....	13
1.6.2 Die onsekere toekoms.....	13
1.6.3 Geforseerde passiwiteit en ervaring van verveeldheid en sinloosheid.....	14
1.6.4 Die afname in mites en die gebrek aan 'n raamwerk van oriëntasie en gehegtheid.....	14
1.6.5 Die inbreuk op die mens se vryheid.....	15
1.7 Konklusie.....	15

HOOFSTUK 2 SUID-AFRIKA: LAND VAN GEWELD?.....17

2.1 Huidige geweld is gewortel in die geskiedenis.....	17
2.2 Die ontstaan van 'n geweldskultuur.....	19
2.3 1990-1994: Dramatiese veranderinge – skokkende geweld.....	20
2.4 Van politieke tot kriminele geweld.....	21

2.5	Georganiseerde misdaad.....	22
2.6	Dwelms, geweld en misdaad.....	26
2.7	Persepsies en ervaringe oor geweld en veiligheid onder Suid-Afrikaners.....	28
2.8	Konklusie.....	31

HOOFSTUK 3 DIE KAAPSE VLAKTE: VLAKTE VAN VERDRIET?

.....		33
3.1	Inleiding.....	33
3.2	"Gangsters' Paradise"?	33
3.3	Oorsprong van die bende-kultuur op die Kaapse Vlakte.....	35
3.4	Definiëring.....	37
3.5	Oorsake van bendeforming.....	39
3.5.1	Politieke oorsake.....	40
3.5.1.1	Die beleid van Apartheid.....	40
3.5.1.2	Distrik Ses en die Wet op Groepsgebiede.....	41
3.5.1.3	Verstedeliking en die disintegrasie van tradisionele familiesisteme	43
3.5.1.4	Bende-forming na 1986.....	45
3.5.1.5	Van Dansgroepe tot straatbendes.....	46
3.5.1.6	Marginalisering weens onderhandelingsproses.....	47
3.5.2	Bekorende invloed van tronkbendes op jongmense.....	49
3.5.3	Verskille tussen Swart en Kleurlingbendes.....	49
3.5.4	Ekonomiese oorsake.....	50
3.5.5	Psigo-sosiale oorsake.....	52
3.5.6	Persoonlike Redes.....	53
3.6	Bende-rituele en deurgangsrites.....	54
3.7	Struktuur van bendes.....	57
3.8	Konklusie.....	57

HOOFSTUK 4 DIE TRAUMA VAN GEWELDSMISDAAD OP GEMEENSAPPE.....58

4.1	Inleiding.....	58
4.2	Omvang en aard van misdaad in Kaapstad.....	58
4.2.1	Vlakke van Viktimisasie.....	58
4.2.2	Rapportering van misdaad.....	59
4.2.3	Besonderhede van viktimisasie.....	59
4.2.4	Respons tot viktimisasie.....	59
4.2.5	Persepsies oor veiligheid in Kaapstad.....	59
4.3	Mense se reaksies met betrekking tot geweldsmisdaad: koerantonderhoude.....	60
4.4	Effek vanGeweldsmisdaad op gemeenskappe.....	61
4.4.1	Vrees en angs.....	61
4.4.2	Nadelige effek op kinders.....	63

4.4.3	Geweld teen vroue en jong meisies.....	64
4.4.3.1	Statistiese gegewens.....	64
4.4.3.2	Tieners en jong dames.....	66
4.4.3.3	Verkragting.....	67
4.5	Konklusie.....	68

HOOFSTUK 5	PASTORALE HULPVERLENING AAN MENSE BINNE 'N KONTEKS VAN SISTEMIESE GEWELD EN MISDAAD.....	71
-------------------	---	-----------

5.1	Inleiding.....	71
5.2	Twee verdere opmerkings.....	72
5.3	Ontwikkeling van 'n pastorale praktykteorie.....	74
5.3.1	Pastoraat.....	74
5.3.2	Wat beteken dit in reële terme?	75
5.4	Voorstel vir 'n praktykteorie ten opsigte van pastorale hulpverlening aan mense binne 'n konteks van sistemiese geweld.....	77
5.5	Konklusies.....	84
5.5.1	Priesterlike solidariteit.....	84
5.5.2	Preventatiewe intervensie.....	85
5.6	Navorsingsbevindings.....	88

INLEIDING

*“Elsiesrivier, geboorteplek van my,
 Kyk en sien hoe al jou mense ly.
 Bendegegeweld, kinders gemolesteer,
 Drank en dwelmmisbruik,
 My hart word sommer seer.
 Goeie grootwordjare, so vars in my geheue.
 Die Klopse, Dallas en Vyfster,
 Die Sicilians nog onse bure.
 Elsiesrivier, wat het jy gebaar?
 Onderwysers en pastore,
 Gekwalifiseerde messelaars!
 Maar nou is jy in pyn, almal het van jou vergeet.
 Belhar, Delft en Eersterivier,
 Die gesin is opgebreek.
 Ek is moedeloos, kwaad en bang.
 Dis afgryflik dat koeëls jou kinders vang.
 Balvenie, Eureka, Clarke Landgoed, jou broers,
 Hulle loop almal presies dieselfde koers.
 My kroos word groot, wat moet ek doen?
 Sal ek nog in jou bly?
 Elsiesrivier, geboorteplek van my.”*

Hierdie gedig deur 'n onbekende inwoner van Elsiesrivier op die Kaapse Vlakte, verskyn as deel van 'n berig met die opskrif “Hulle dra die letsels van geweld al deur saam” in *Die Burger* van Dinsdag 22 Augustus 2000. Die verslaggeefster, Theresa Olivier, skryf die volgende:

“Hierdie pleidooi van 'n inwoner van die bendegeteisterde gebied, waar inwoners die afgelope week weer erg getraumatiseer is.... Is tekenend van die geweld en trauma waaronder inwoners daaglik gebuk gaan; waar bendegegeweld enige tyd uitbreek en vuurwapendraende benedeledes nie omgee of onskuldiges raakgeskiet word nie.”

Die naweek van 11 – 13 Augustus 2000 was een van die mees gewelddadige in 'n lang tyd in die Skiereiland met betrekking tot sterftes as gevolg van bendebedrywighede. Die opmerking van 'n vrou van die Kaapse Vlakte tydens 'n nuusbuletin oor een van die televisie-kanale het die navorser diep getref: “Ek kan nie eers Woensdae kerk toe gaan nie.”

Bendegeweld is geen nuwe verskynsel vir mense van die Kaapse Vlakte nie. Terwyl daar periodes van redelike kalmte is, wanneer die polisie een of ander misdaadvoorkomingsoperasie uitvoer of strydende bendes 'n vredesooreenkoms sluit as gevolg van die bemiddeling van een of ander gemeenskapsorganisasie of -werker, is dit gewis so dat daar sekere woongebied is wat die permanente etiket begin kry het dat dit 'n "rowwe" area of bende-nes is. Kinnes (1996:17) haal byvoorbeeld statistiek van die Suid-Afrikaanse Polisiediens se Bende-inligtingseenheid aan wat aangetoon het dat 2026 bendegevegte tussen Januarie tot Julie 1995 in die volgende gebiede in die Wes-Kaap aangemeld is: Philippi, Bishop Lavis, Bellville-Suid, Manenberg, Macassar, Mitchells Plain, Steenberg, Elsiesrivier, Athlone, Kalksteenfontein en Grassy Park. Hy wys daarop dat hierdie slegs die aangemelde voorvalle is en die voorkoms van bendegevegte eintlik hoër kan wees.

Kaapstad word ook vir jare reeds as die misdaadhoofstad, nie net van Suid-Afrika nie, maar van die die hele wêreld beskou. Só byvoorbeeld skryf die redakteur van *Die Burger* in 1994 in 'n hoofartikel: "Vir Kaapstad en die Kaapse Skiereiland is dit 'n baie lelike klad op die naam van die Moederstad dat hy nou bestempel word as een van die gevaarlikste plekke ter wêreld." ('n Lelike Klad, *Die Burger*, 3 Oktober 1994).

Statistieke wat deur die Megastadkommissie bekend gemaak is, dui daarop dat Kaapstad nie net met moord en doodslag voor in die land is nie, maar ook met sewe ander soorte misdadighede, te wete poging tot moord, inbraak by huise, inbraak op sakepersele en diefstal uit motors. Die berig in die

Sondagkoerant *Rapport* lui verder dat Kaapstad in nog sewe kategorië in die tweede posisie is, naamlik rooftogte, winkeldiefstal, motordiefstal, bedrog, verkragting en aanrandings (*Rapport*, 20 Augustus 2000).

Dat die geweldsmisdaadsituasie 'n nuwe *kairos*-geleentheid vir geloofsgemeenskappe in die algemeen en die Christelike Kerk in besonder is, word nie vir een oomblik deur die Westelike Provinsiale Raad van Kerke (WKPRK) betwyfel nie. Hierdie ekumeniese liggaam het juis daarom in 1998 'n spesiale projek aangepak wat ondermeer die ongedateerde publikasie van 'n boekie met name "*Totdat Vrede en Geregtigheid mekaar omhels – 'n uitdaging aan die Kerk en Christene in die Wes-Kaap*" ingesluit het.

Hierdie navorser is persoonlik daarvan oortuig dat geloofsgemeenskappe saam met mekaar en saam met ander belangegroepes in die samelewing sal moet soek na maniere om die voortslepende spiraal van geweldsmisdaad te stuit. 'n Nege-jaarlange bediening in Bishop Lavis op die Kaapse Vlakte het die navorser juis dan ook blootgestel aan die realiteit van geweld en die impak daarvan op gemeenskappe. Aktiewe betrokkenheid by enkele gemeenskapsorganisasies, ondermeer die Gemeenskapspolisiëringsforum het die navorser verder onder die indruk van die kompleksiteit van die probleem gebring. Ook het ons tot die oortuiging gekom dat daar geen simplistiese en kitsoplossings is nie, nog minder dat een enkele persoon of organisasie in staat is om op individualistiese wyse oplossings te bring nie. 'n Verdere oortuiging is dat geloofsgemeenskappe nie maar hande gevou kan

sit of in die relatiewe “veiligheid” van kerkgeboue kan sit en bid vir “die wêreld daarbuite” nie.

PROBLEEMSTELLING

Algemene stellings as oriënteringspunte vir hierdie navorsing:

1. Die geweldsmisdaad in Suid-Afrika in die algemeen en op die Kaapse Vlakte in besonder, is 'n uiters komplekse fenomeen waarvan die wortels gesoek moet word in verskeie historiese, sosio-politieke en ekonomiese oorsake.
2. Lede van geloofsgemeenskappe vorm deel van die gemeenskappe wat deur hierdie geweldsmisdaad geteister word en word dus direk daardeur geraak. Geloofsgemeenskappe funksioneer nie in isolasie van die res van die samelewing nie.
3. Kerke en pastors in besonder, kan dus nie voortgaan om as toeskouers hulself los te maak van die aangeleentheid, deur alleen maar te konsentreer op die “geestelike” aspek van die geloofslewe nie.

NAVORSINGSHIPOTESE

1. Geloofsgemeenskappe funksioneer nie in isolasie, as eilandjies binne die samelewing- see, nie. Die trauma van geweldsmisdaad het 'n definitiewe effek op die funksionering van geloofsgemeenskappe. Dit word gesien en ervaar in gevalle waar gesinne direkte slagoffers van

geweldsmisdaad word, dit word duidelik gehoor in die smeking wat tot God gerig word in gebedsessies, dit word gesien in die feit dat heelwat kerke oor die afgelope jare al minder aktiwiteite saans het, dit word duidelik bespeur in die beveiliging van persoonlike eiendomme sowel as plekke van aanbidding.

'n Pastorale strategie behoort dus weg te beweeg van 'n spiritualiteit wat fokus bloot op die impak van geweld op individue en gesinne. Omdat geweldsmisdaad 'n sistemiese verskynsel is, behoort 'n sosio-sistemiese benadering gevolg te word waarbinne die impak van geweldsmisdaad op geloofsgemeenskappe kontekstueel ontleed word ten einde 'n holistiese model te ontwerp.

NAVORSINGSDOELWIT

Hierdie navorsing het die volgende ten doel:

1. om te gaan kyk na die redes/oorsake van geweldsmisdaad;
2. om vas te stel wat die spesifieke rede is waarom Kaapstad of die Kaapse Vlakte in besonder beskou word as die misdaad-hoofstad van Suid-Afrika;
3. om aan te toon hoe die trauma van geweldsmisdaad die funksionering van geloofsgemeenskappe raak;
4. om riglyne vir 'n moontlike praktykteorie vir die pastorale begeleiding van mense wat vasgevang is in situasies van geweld, soos op die Kaapse Vlakte, daar te stel.

NAVORSINGSMETODE

Hierdie navorsing rus primêr op 'n literatuurstudie, aangevul met die navorsers se eie ervarings as pastor op die Kaapse Vlakte. Hierdie metode van deelnemende waarneming is 'n erkende wyse van kwalitatiewe navorsing in die geesteswetenskappe.

NAVORSINGSONTWERP

- In Hoofstuk 1 word daar gekyk na oorsake van geweld. Ons kyk na die voorkoms van misdaad, die verband tussen aggressie en geweld. Verskillende tipes aggressie sowel as onderliggende oorsake vir aggressie word bespreek.
- In Hoofstuk 2 word daar gefokus op geweld as nasionale fenomeen. Bepaalde historiese wortels van die huidige “kultuur van geweld” word bespreek. Daar word veral gekyk na die impak van die politieke transisie sedert 1990 op die sosio-ekonomiese en morele toestand in die land.
- In Hoofstuk 3 word die situasie op die Kaapse Vlakte van nader beskou. Die verskynsel van bendegegeweld wat in 'n sekere sin al so sinoniem met die Kaapse Skiereiland geword het, kry besondere aandag.
- In Hoofstuk 4 word die trauma van geweldsmisdaad op gemeenskappe bespreek. Resultate van 'n opname onder slagoffers van misdaad in Kaapstad word as uitgangspunt gebruik. Geweld teen vroue en kinders

geniet spesiale aandag. Die effek hiervan op die funksionering van geloofsgemeenskappe word uitgelig.

- In die laaste hoofstuk word gepoog om vanuit die tradisioneel-historiese sowel as hedendaagse bronne tot ons beskikking riglyne vir 'n moontlike praktykteorie vir die pastorale begeleiding van lidmate binne hierdie gemeenskappe op die Kaapse Vlakte daar te stel. 'n Holistiese model wat sistemies te werk gaan, word voorgestel.

BEGRENSING

1. Hierdie navorsing word nie aangebied as 'n slotvers oor die komplekse aard van geweldsmisdaad nie. Daar bestaan genoeg literatuur oor die onderwerp wat geskryf is vanuit die perspektief van die kriminologie, sosiologie, psigologie, opvoedkunde en ander. Daar is sterk gesteun op hierdie bronne ten einde 'n holistiese beeld van die probleem te kry.
2. In die studie word daar veral gekyk na bendegegeweld as "alledaagse" verskynsel op die Kaapse Vlakte. Daar word ook kortliks gekyk na die voorkoms van kindermolestering en seksuele teistering van vroue as faktore wat die gesonde funksionering en groei van geloofsgemeenskappe nadelig beïnvloed.
3. Die navorser doen die studie vanuit die perspektief van 'n predikant/pastor binne die Christelike geloof.

HOOFSTUK 1

GRONDOORSAKE VAN GEWELD

1.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk word daar gekyk na oorsake van geweld. Ons kyk na die voorkoms van misdaad, die verband tussen aggressie en geweld. Verskillende tipes aggressie sowel as onderliggende oorsake vir aggressie word bespreek

1.2 Voorkoms van Misdad

Omdat misdaad en in besonder geweldsmisdad, so 'n komplekse fenomeen is, is dit daarom belangrik om ag te slaan op verskillende prespektiewe en teorieë wat betrekking het op misdadveroorsaking. Veralgemeende verklarings help beslis nie in die vind van werkbare oplossings nie. Cloete (1982) stel dit dan ook dat daar inderdaad

“... geen geldende antwoorde of eksakte verklaringsmodelle (bestaan) waarmee met sekerheid voorspel kan word dat en waarom misdaad in bepaalde omstandighede gepleeg word, al dan nie. Die tekortkoming, sou dit een wees, is geleë in die feit dat menslike gedrag, en dus ook misdaad, die gevolg is van 'n ryke verskeidenheid veranderlikes en kombinasie van veranderlikes.”

Wilson en Herrnstein (1985:20) voer drie redes aan waarom dit glad nie so eenvoudig is om die begrip 'misdad' te verduidelik nie, nl.

- “Crime is neither easily observed nor readily measured”. Daar is geen manier om te weet wat die werklike voorkoms van misdaad binne 'n gemeenskap of selfs van 'n bepaalde perspoon is nie.

- “Crime is very common, especially among males.” Opnames in verskillende lande het getoon dat die meeste jong mans die wet op ‘n relatiewe vroeë stadium al een keer oortree het.
- “The word ‘crime’ can be applied to such varied behavior that it is not clear that it is a meaningful category of analysis.”

Terwyl hierdie drie faktore betrekking het op die breë en omvattende verstaan van geweld, word dit ietwat makliker om juis vir die doel van hierdie navorsing te fokus op geweldsmisdaad. Die *Nedbank ISS Crime Index* kategoriseer die volgende tipes misdaad as geweldsmisdaad: moord, poging tot moord, verkragting, en alle vorme van roof en aanranding.

Wanneer ons misdaad afbaken om (vir die doel van hierdie studie) geweldsmisdaad te beteken, is dit uiters gepas om vir ‘n wyle stil te staan by die verhouding tussen aggressie of aggressiewe gedrag en geweld. Mense wat geweld pleeg, toon een of ander vorm van aggressie.

1.3 Aggressie en geweld

Klineberg, soos aangehaal deur Viljoen (1985:2), wys daarop dat aggressie deel is van die menslike bestaan sedert Kain vir Abel vermoor het. Ook Cloete (1982:53) konstateer dat “aggressiewe gedrag en geweldsmisdaad nou verweef (is) met die mens se geskiedenis.”

Elke generasie sou met goeie reg tot die gevolgtrekking kon kom dat die voorkoms van geweld toegeneem het. Die metodes en slagoffers van geweld mag wel deur die eeue heen en van samelewing tot samelewing verskil. Daar

is egter ook 'n wydverspreide indruk dat die moderne tegnokratiese samelewing gekenmerk kan word as 'n era van aggressie en geweld in die lig van wydverspreide voorkoms van aggressiewe en gewelddadige gedrag wat manifesteer in dade soos molestering van kinders en vroue, verkragting, sluipmoord, ontvoering, bendegegeweld, boewery, skakings, roof, terrorisme en oorlog.

Een duidelike manifestasie van die aggressiwiteit wat onder Suid-Afrikaners heers, is die manier hoe voertuigbestuurders ons paaie gebruik, met as uiterste die gerapporteerde gevalle van sogenaamde "road rage" of padwoede. H Bolhuis skryf al in 1982 die volgende:

"Een van die meer grillige fasette van geweld in die moderne tyd is die feit dat wat in die verlede nog as geweldpleging bestempel is, deesdae dikwels as normaal beskou word. Ons hoef maar net te let op die groot aantal ernstige verkeersoortredings en die steeds stygende besering- en dodesyfer wat daariuit voortvloei, om te besef dat dié besondere aspek van geweld werklik so algemeen geword het dat die meeste mense dit deesdae skaars opmerk."

Honderde mense sterf jaarliks op Suid-Afrikaanse paaie, terwyl veral die Paasnaweek en die Kersseisoen jaarliks die dodetal aansienlik verhoog.

Terwyl aggressie en geweld dikwels oor die algemeen in wisselwerking gebruik word, is dit daar tog 'n sekere onderskeid tussen die twee terme. Viljoen (1985:3) wys tereg daarop dat geweld altyd aggressie voorveronderstel, maar dat aggressie nie noodwendig in dade van geweld manifesteer nie.

Dit sal ons help om na die verskillende soort aggressie te gaan kyk, ten einde 'n raamwerk te kry waarbinne ons geweldsmisdaad kan plaas.

1.4 Tipes aggressie

Na aanleiding van die *intensie* om skade te berokken of leed aan te doen, dui Viljoen drie hoofkategorieë aan waarin aggressie gemanifesteer word, te wete konstruktiewe aggressie, instrumentele aggressie en destruktiewe aggressie.

1.4.1 *Konstruktiewe aggressie* word weer onderverdeel in nie-intensionele aggressie (- kan leed veroorsaak, maar is nie so bedoel nie. Self-handhawing is die belangrikste vorm hiervan en word beskou as 'n noodsaaklike lewenskwaliteit), en defensiewe aggressie (wat wel die intensie het om te beseer, maar net materialiseer as 'n daad van verdediging te midde van lewensbedreiging).

1.4.2 *Instrumentele aggressie* het nie destruksie opsigself in die oog nie, maar kan eerder beskou word as 'n aangeleerde alternatief wat instrumenteel is in die bereiking van 'n bepaalde doelwit of om bepaalde bevele te gehoorsaam. Die bekendste vorm hiervan is oorlogvoering.

1.4.3 In *destruktiewe aggressie* word aggressie 'n doel opsigself en is eie aan die menslike geslag. Twee soorte destruktiewe aggressie word onderskei:

1.4.3.1 *wraaksugtige* ('vengeful') *aggressie* is spontane reaksie op intense en onregverdige leed aan 'n persoon of die lede van die groep waarmee hy/sy geïdentifiseer word, byvoorbeeld rasse vooroordeel en konflik. Ons sal later sien hoe hierdie tipe aggressie daartoe bygedra het dat 'n "kultuur van geweld" deel van die Suid-Afrikaanse samelewing geword het.

1.4.3.2 *patologiese aggressie* wat verwys na destruktiewe trekke gewortel in die karaktersamestelling van die individu, soos gemanifesteer in die sadistiese karakter.

1.4.4 *Strukturele aggressie* of geweld sou as 'n verdere tipe genoem kon noem en verwys na aggressie of geweld wat in die aard van strukture geleë is en deur ideologieë gevoed word.

1.5 Onderliggende oorsake vir aggressie

Drie hoof etiologiese verklarings vir die voorkoms aggressie en gewelddadige gedrag word aangebied:

1.5.1 *Instinktief-gedrewe teorieë* skryf aggressie toe aan inherente genetiese faktore. Mense soos Freud het aangevoer dat persone fisiologies geprogrammeerd is deur ingebore aggressiewe drange. Volgens hierdie standpunt is aggressie 'n onvermydelike verskynsel in die mens se bestaan en kan nie geëlimineer word nie; dit kan wel herlei word in byvoorbeeld mededingende sport. Een of ander vorm van katarsiese verligting moet egter gevind word.

Hierdie benadering is baie pessimisties met betrekking tot die voorkoming en beheer van aggressie en onthef persone daarvan om verantwoordelijkheid te neem vir hul aggressie en is uiters gevaarlik en skadelik.

1.5.2 Proponente van die *Leer-teorie* gaan van die veronderstelling uit dat aggressie aangeleer word. Hiervolgens word aggressie oorgedra deur die proses van sosialisasie – 'n kind se aggressiewe gedrag is die gevolg van die

versterking van nagebootse aggressiewe daade wat volg op gemodelleerde aggressiewe optrede. Hierdie benadering is meer optimisties met betrekking tot voorkoming en beheer van openlike aggressie, aangesien dit wat aangeleer word makliker gemodifiseer en verander kan word.

1.5.3 Die *frustrasie-aggressie* hipotese handhaaf die siening dat frustrasie (d.i. die blokkering van enige doel-gerigte aktiwiteit) altyd na een of ander vorm van aggressie sal lei.

Daar bestaan geen eenstemmigheid oor die oorsaaklike faktore van aggressie nie. Daar is wel redelike konsensus dat eksterne sosiale toestande 'n groot rol speel in die skep van 'n klimaat wat aggressiewe gedrag presipiteer en kweek.

1.6 Sosiaal-psigologiese aspekte van die moderne lewenswyse wat aggressie en geweld aanwakker en versterk.

1.6.1 *Die waardeloosheidsindroom.* Viljoen (1985:12) beskryf dit soos volg:

"Individuals who are not 'experts' are increasingly less valued and are viewed as dispensable commodities replaceable by machines. This worthlessness and dispensability of individuals become an attitude projected onto human life in general, giving way to a morality where killing of innocent victims becomes a way of life because life itself is worthless and expandable - in other words, to the extent that life has no value any more; human beings can be tortured, maimed or murdered without any subjective horror or remorse because man has lost his respect for life."

1.6.2 *Die onsekere toekoms.* Die onsekerheid as gevolg van die snelle verandering op tegnologiese gebied bring mee dat mense hul psigologiese band of verbintenis met die verlede verloor en die onbekende toekoms vrees. Dit manifesteer in erge depressie, angs wat dikwels in aggressie uitmond.

Ons sal ook later sien hoe die huidige tydperk van sosio-politieke veranderinge met daarmeegepaardgaande onsekerhede in Suid-Afrika 'n teelaarde vir geweld skep.

1.6.3 Geforseerde passiwiteit en ervaring van verveeldheid en sinloosheid.

Die moderne tegnokratiese samelewing dwing mense tot passiwiteit en verveeldheid en versterk 'n gevoel van waardeloosheid. Vele neem hul toevlug tot dwelms, alkohol of verskillende vorme van godsdienstige praktyke, gewoonlik met 'n sterk emosionele karakter. Onvervulde verveeldheid mag ook lei tot geweld en destruktiewe gedrag. Jongmense veral raak baie gou verveeld en moet iets vind om hulself besig te hou – straatbendes word heel dikwels so gevorm. Hierdie straatbendes 'promoveer' dan later tot volwaardige bendes wat geweld pleeg.

1.6.4 Die afname in mites en die gebrek aan 'n raamwerk van orientasie en gehegtheid.

Ons dink hier veral aan 'n gebrek aan 'n norm-raamwerk en etiese bewustheid wat aanleiding gee tot 'n apatie en uitskakeling van sensitiewe emosies. Die mens benodig 'n orientasie-raamwerk wat aan hom/haar 'n beeld van die wêreld en sy/haar plek binne hierdie koherente struktuur verskaf. Sonder hierdie "kaart" van ons natuurlike en sosiale wêreld, sal die mens verward wees en nie in staat om doelgerig en konsekwent optree nie. As gevolg van wetenskaplike ontwikkeling is mites onsetel en het ook God in die proses gesterf. Die resultaat hiervan is rigtinglose, vervreemde en hoop-lose mense. Die Wet op Groepsgebiede met die gepaardgaande gedwonge verskuiwing van mense, die trekarbeidstelsel, sowel as verstedeliking en verwesterliking van tradisionele gemeenskappe, het daartoe

aanleiding gegee dat gemeenskappe ontwortel is. Die gevolg is dat daar min sprake is van gemeenskapskohesie, terwyl die oordra van tradisionele waardes en gebruike met elke nuwe geslag swakker word en verflou.

1.6.5 Inbreuk op die mens se vryheid. Die mens het volgens Fromm, soos aangehaal deur Viljoen (1985:14) 'n inherente impuls om vir vryheid te veg, omdat vryheid 'n voorvereiste is vir die volle groei of verwesenliking van 'n persoon. Die rewolusionêre aggressie van mense wat politieke onderdruk word is 'n goeie voorbeeld hiervan. Die moderne tegnokratiese samelewing se inbreuk op die mens se vryheid as gevolg van rekenarisering en druk om te konformeer lei ook tot aggressie.

Viljoen sluit sy bydrae af deur daarop te wys dat aggressie en geweld hier is om te bly "because they are rooted in the biological and social existence of man. It must be viewed and accepted as a condition of life." Hy is van mening dat die enigste manier om hierdie negatiewe tendense teen te werk is om aggressie se teendeel, die liefde, wat ook gewortel is in die biologiese en sosiale bestaan van die mens, te versterk.

1.7 Konklusie

Terwyl die boodskap van liefde inderdaad die Christelike weg is, moet ons egter baie realisties wees oor die invloed van strukturele faktore op individuele gedrag. Die vraag waarom sommige mense binne 'n gegewe situasie gewelddadig of aggressief optree is nog nie beantwoord nie. Hoe gebeur dit

dat twee kinders binne dieselfde huis-opset, met dieselfde opvoeding, dissipline en geleenthede verskillend "uitdraai"?

Die hoofstuk het wel aan ons veel belangrike insigte in die grondoorsake van geweld en aggressie gebied. Wat duidelik is, is dat daar 'n hele reeks oorsaaklike faktore is wat met mekaar verband hou. So kan ons dan praat van sosio-psigologiese en sosio-kulturele faktore.

Hoe 'n mens ook al daarna kyk, geweld het 'n oorweldigende en besliste invloed op individue en die samelewing. Hoffmann & McKendrick (1990:24) beskryf hierdie impak van geweld soos volg:

"It pervades all aspects of the environment, and no person remains untouched by violence. If not directly involved in violent manifestations, people are indirectly drawn in by mass media, and are affected by the fallout resulting from violence. people either indirectly carry its financial cost, or experience the social and emotional stress of living in a violent environment, or both."

Hoffmann & McKendrick (1990:24) lys die volgende gevolge van geweld wat duidelik na vore kom in die verdere uitwerk van hierdie navorsing:

"Violence can injure and destroy; violence can restrict lifestyles; violence evokes fear; violence damages relationships; violence dehumanizes; violence alienates; violence causes psychological disruption; violence leads to moral atrophy; violence can be perpetuated."

HOOFSTUK 2

SUID-AFRIKA: LAND VAN GEWELD?

"Ons het alles gedoen om aan hierdie euwel te ontvlug. Ons het elke maatreel getref wat menslik mooontlik is om misdaad van ons weg te hou. Ons het diefwering en motoralarms en selfverdediging en gewapende magte. Maar, helaas! Misdaad het alles te wete gekom: dit ken die toegangskodes na ons veiligste, privaatste en heiligste plekke."

[*"Totdat Vrede en geregtigheid mekaar omhels"*, WPRK]

2.1 Huidige geweld is gewortel in die geskiedenis

Die voorafgaande bespreking bied aan ons belangrike aanwysers vir verskillende vorme van geweldsmisdaad binne die Suid-Afrikaanse samelewing. Hierdie navorser is daarvan oortuig dat die huidige Suid-Afrikaanse samelewing heelwat, te veel, reste oorgehou het van ons ou bedeling. Vandaar die hipotese dat geweld sistemies-struktureel binne 'n sosio-politieke konteks verstaan moet word. Hierdie siening word onderskryf deur persone soos Lloyd Vogelmann en Graeme Simpson van die Centre for the Study of Violence and Reconciliation in Johannesburg:

"Today's violence is rooted in history – it is the ghost of apartheid come back to haunt its creators. One must look at that legacy to understand this upsurge in violence (= die periode sedert die begin van politieke onderhandelinge vir 'n demokratiese Suid-Afrika). It has bred social deprivation, fostering frustration and the potential for violence. This does not always take the form of political violence, but permeates society through increased crime rates, murder, rape, wife battery and child abuse." (Vogelmann & Simpson: 1991)

Daar sou egter nog verder teruggegaan kon word. Die Suid-Afrikaanse geskiedenis word gekenmerk deur vele voorbeelde van oorloë, stryd en konflik. Sedert Bartholomeus Diaz in die 15de eeu in die "Kaap van Storms" geland het, lees ons van groepskonflik. Weerstand van inheemse volkere teen die inname van hul land deur verteenwoordigers van Europese koloniale

magte en imperialstiese ideologieë, is altyd, deur wit geskiedskrywers, negatief uitgebeeld, met die doel om inheemse Afrika-mense as gewelddadige heidene voor te stel.

“Colonialism is never satisfied with having the native in its grip but, by some strange logic, it must turn to his past and disfigure and distort it.”
(Steve Biko, soos aangehaal deur Boesak¹, 1995 :13)

Die vervreemding van hul grond met die gepaardgaande uitbuiting, verslawing, verontregting en verontmensliking wat uitmond in die veragtelike apartheidsbeleid, het soveel letsels op die psige van Suid-Afrikaners gelaat dat dit geen wonder is dat ons na ses jaar van die 'nuwe' Suid-Afrika, nog soveel van die 'oue' of die 'ou mens' beleef.

Aggressie is nie alleen sigbaar in die slagoffers van die verontregting nie, maar manifesteer ook in verskillende vorme van anti-sosiale, gewelddadige gedrag van lede van die voorheen bevoordeelde gemeenskappe. Verskeie skokkende voorbeelde van "wit-op-swart" geweld² onderstreep hierdie feit.

Verskeie kommentators verwys na Suid-Afrika as 'n “kultuur van geweld”. Volgens Hamber word daarmee bedoel dat die Suid-Afrikaanse samelewing geweld onderskryf en aanvaar as 'n aanvaarbare en legitieme manier om probleme op te los en doelwitte te bereik . (Hamber: 1999)

¹ Boesak, W 1995. *God's wrathful children. Political oppression & Christian ethics*. Grand Rapids: William B Eerdmans

² Voorbeelde hiervan is ondermeer die "oefensessie" van lede van die honde-eenheid waarin polisie-honde op onwettige immigrante losgelaat is (soos uitgesaai oor die program, *Special Assignment* op SABC 3 op 7 November 2000), die voorval waarin 'n werker agter-aan 'n bakkie vasgemaak en deur die strate gesleep is en ander voorbeelde waar plaaswerkers of diewe “gestraf” is vir een of ander oortreding.

2.2 Die ontstaan van 'n kultuur van geweld

Binnelandse weerstand teen Apartheid het na die versetveldtog ("Defiance Campaign") van die 1950's en die daaropvolgende verbanning van die versetbewegings, soos die ANC en PAC, in die vroeë 1960's redelik afgeneem. 1976 het egter 'n nuwe era van protes ingelei met die opstand van skoolleerlinge teen Afrikaanse onderrig in swart skole. Die dekade van die 1980's was een van die mees gewelddadige periodes in die Suid-Afrikaanse geskiedenis. Hierdie periode is gekenmerk deur uitermate gebruik van mag deur die Suid-Afrikaanse staat en diegene wat daarteen gekant was. Arbitrêre arrestasies, aanhouding sonder verhoor, burgelike onrus, dade van sabotasie, teistering ('harassment'), marteling, "verdwynings" en die moord op politieke opponente en mededingers was aan die orde van die dag. Verreweg die meeste van hierdie geweld tydens die 1980s is deur die Staat gepleeg en het selfs oor die landsgrense plaasgevind in 'n poging om weerstand in die kiem te smoor. Die slagoffers van hierdie "vertikale geweld" (Hamber, 1999) was heel dikwels baie jonk, met die gevolg dat die families van hierdie politieke aktiviste ook geteister is en direkte fisieke leed ervaar het. Binne gemeenskappe was daar ook nog geweld tussen strydende of mededingende politieke en sosiale groeperinge. Die gevolg hiervan was dat die Suid-Afrikaanse samelewing voortdurend die spanning van potensiële geweld beleef het. As gevolg van hierdie konflik wat in die land geheers het, is die term "kultuur van geweld" redelik algemeen gebruik, aangesien die hele samelewing daardeur geraak is. Hamber (1991) beskryf dit baie goed:

"The pervasive nature of this violence seeped into all parts of public life, undermining the moral, interpersonal and social fabric of society."

Ook Mokwena (1991) verwys na die vernietigende effek van die politieke onrus op veral swart gemeenskappe:

“The political crisis of the mid-80s, followed by successive states of emergency, have fundamentally disturbed the social cohesion of black township communities. It is important to point out that the prolonged political turmoil, combined with the historical underdevelopment of black communities, has had dire consequences for black communities.”

2.3 1990-1994: Dramatiese veranderinge – skokkende geweld

Die ontbanning van die ANC en ander politieke bewegings sowel as die vrylating van Nelson Mandela in Februarie 1990 het die politieke landskap in Suid-Afrika onherkenbaar en onomkeerbaar verander. Groot was die verwagting dat met 'n nuwe era van demokrasie, vrede uiteindelik aangebreek het. Die afwagting op betekenisvolle verbetering ten opsigte van menseregte binne 'n apartheid-vrye Suid-Afrika was swaar in die lug. Binne drie maande het die euforie in diepe kommer en pessimisme oor die toekoms verander toe geweld as 't ware oor die land ontplof en in die periode 1990 – 1994 'n hoogtepunt bereik het. Die politieke en kriminele geweld kan toegeskryf word aan die vakuum binne staatsgesag sowel as verhoogde kompetisie tussen politieke partye (Hamber, 1991). In hierdie periode het die aard van geweld ook verander van vertikale (dws geweld van die staat teen sy burgers en burgers teen die staat) na horisontale geweld (dws mede-burgers teen mekaar). Die konflik in Kwazulu/Natal tussen ondersteuners van die ANC en Inkatha Vryheidsparty (IVP) het stelselmatig ook na ander provinsies versprei. Volgens die Suid-Afrikaanse Instituut vir Rasseverhoudinge het 14 807 mense in die periode Februarie 1990 tot April 1994 gesterf teenoor 5 387 sterftes as gevolg van politieke geweld in die voorafgaande vyf jaar.

2.4 Van politieke na kriminele geweld

Geweldsmisdaad is vandag op die lippe van die meeste Suid-Afrikane en oorheers die meeste gesprekke by sosiale byeenkomste. Terwyl politieke geweld aansienlik afgeneem het, word die oorgang na demokrasie gekenmerk deur stygende misdadervlakke. Die *Nedcor ISS Crime Index* berig dat geweldsmisdaad met byna 10% toegeneem het tussen 1998 en 1999, meer as enige ander kategorie van misdaad. Daar word ook berig dat by elke derde misdaad wat tydens 1999 aan die polisie rapporteer is, geweld of die bedreiging van geweld betrokke was. Die negatiewe beeld van Suid-Afrika word weerspieël in die volgende aanhaling:

“According to the most recently available Interpol figures, in 1996 South Africa had the highest per capita murder, rape, robbery and violent theft levels of the 114 countries surveyed.” (Schönteich, 2000)

Shaw waarsku egter teen 'n simplistiese verklaring dat die misdaad suiwer 'n konsekwensie van die transisie is. Hy is daarvan oortuig dat die wortels van die misdaad geleë is in die apartheidsstelsel. Ons sou dus kon sê dat misdaad ideologies in Suid-Afrika gegrond is³. 'Shaw (1997) wys daarop dat ernstige misdaad, veral moord, roof en huisbraak sedert die middel-1980's begin toeneem het en maak dan die volgende punt:

“It must be emphasised that South Africa's crime problem is not recent: the society has always been 'crimo-generic', given the levels of inequality and political conflict.”

Shaw (1997) trek verder 'n belangrike verband tussen die situasie in Suid-Afrika en ander lande waar oorgang na demokrasie plaasgevind het:

“Increases in crime from 1990 are consistent with the experiences of other countries undergoing transition to democracy: as change proceeds, society and its instruments of social control – formal and

³ 'n Ideologie is 'n ideevasgevang in 'n sisteem of stelsel, wat alle menslike behoeftes in terme van die stelsel verklaar en dan maatreëls tref in terme waarvan die daaglikse lewe.

informal – are reshaped. The result is that new areas for the development of crime, which are bolstered by the legacies of the past, open up.”

Ook Kinnes (2000:1) beklemtoon hierdie punt:

“The trend of violence unfolding in South Africa and particularly in the Western Cape follows the same pattern of other developing countries undergoing transition. Countries belonging to the former Union of Socialist Soviet Republics (Russia, for example), East Germany, Poland and Argentina all experienced a general increase in criminality during periods of political transition.”

2.5 Georganiseerde misdaad

Georganiseerde misdaad het sedert die oorgang na demokrasie in 1990 dramaties toegeneem en het onder die nuwe regering verdubbeld (Shaw, 1998). Van die belangrikste redes hiervoor is die feit dat die landsgrense met die beëindiging van apartheid verswak is en sodoende nuwe potensiele markte vir georganiseerde misdaad geskep het; daarby het die SAPD en ander wetstoepassingsinstansies nog nie voldoende bronne of tegniese vaardighede ('expertise') om georganiseerde misdaad hok te slaan nie. (Die SAP in die ou bedeling het meer gekonsentreer op die vestiging van 'n sterk Veiligheidstak met die gevolg dat gewone speurders tweede viool moes speel teenoor lede van die Veiligheidspolisie ten opsigte van bronne en opleiding. Die beskerming van die politieke *status quo* was vir die regering duidelik 'n groter prioriteit as misdaadvoorkoming (Gastrow 1998:25). In die naam van die sogenaamde Rooi gevaar (kommunisme) en Swart gevaar (ANC en PAC-terroriste) is die apartheidstelsel regverdig en met alle mag verdedig. In die lig van die feit dat ander regerings, die Verenigde Nasies en Interpol groot sukses behaal het in die stryd teen internasionale sindikate, het hierdie sindikate Suid-Afrika as 'n opkomende mark ('emerging market') gesien.

Verskeie internasionale sindikate het die “opening” wat die jong demokrasie gebied het, gebruik (misbruik?) om hul tentakels na Suid-Afrika uit te brei.

Kinnes (2000:3) noem die name van hierdie sindikate:

“Today, the Western Cape and indeed the entire country are dotted with Nigerian cocaine cartels, Chinese triads, Moroccan protection gangs and, to a lesser extent, Pakistani textile syndicates.”

Daar bestaan volgens SAPD ‘n aantal goed-georganiseerde en uiters goed gewapende misdaadsindikate wat in en vanuit Suid-Afrika opereer. Byna die helfte hiervan is in en om Johannesburg gebaseer. Die SAPD, soos aangehaal deur Shaw (1998), definieer ‘n misdaadsindikaat soos volg:

“a well organised and structured group with a clear leadership corps, which is involved in different criminal activities such as drug trafficking, vehicle theft or money laundering. Such syndicates have well established contacts with national and international criminal organisations, cartels or mafia groupings.”

Een van die hoofdoelwitte van sindikate is die infiltrasie van staatsinstellings, insluitende die polisie self. Daarby bestaan blykbaar genoegsame getuienis dat voormalige lede van die ou veiligheidsmagte betrokke is by misdaadsindikate. Hierby is die groeiende vlakke van korrupsie op verskillende vlakke rede tot groot kommer. Lae moreel en salarisse van polisielede maak van hulle maklike teikens vir die sindikate. Lede van die SAPD wat byvoorbeeld betrokke is by ondersoek-eenhede na motordiefstalsindikate word dikwels self omgekoop deur hierdie sindikate.

Alhoewel georganiseerde misdaad voor die ineenstorting van apartheid nie as ‘n probleem beskou is nie, het georganiseerde bendes in die Wes-Kaap alreeds bande gesmee met buitelandse misdaadorganisasies in Oos-Asië om veral mandrax te bekom. Sommige plaaslike bendes wat bande met hierdie

internasionale misdaadsindikate gesmee het, het later self tot goed-georganiseerde sindikate gegroei het.

Dit is heel interessant hoe die vigilante-optrede van People Against Gangsterism And Drugs (PAGAD)⁴ plaaslike bendes in die Wes-Kaap laat konsolideer het. Strydende bendes het 'n verenigde front *The Firm* en die *Community Outreach Forum (Core)* gestig om hul belange en mekaar teen hierdie vigilante groep sowel as die veiligheidsmagte te beskerm.

"This consolidated what many observers were secretly fearing: an alliance of criminals who was intent on continuing their bussiness."
(Kinnes 2000:13)

'n Ander kommerwekkende verwikkeling is die geografiese verskuiwing van bende-aktiwiteite. Bendes en sindikate is gedurig op die uitkyk vir ander markte. Wanneer hulle weens bepaalde faktore verhinder word om in stedelike gebiede hul besigheid te voer, beweeg hulle uit na die platteland. Kinnes (2000:20) beskryf hierdie *modus operandi*:

"It has been obvious to activist and gang investigators that gangs have had a strategy of 'buying the town' in rural areas especially on the west Coast in places like Saldanha, Piketberg, Arniston and Paternoster.

⁴ Volgens die web-tuiste van PAGAD het die organisasie teen die tweede helfte van 1995 ontstaan toe 'n groep van ongeveer 10 bekommerde individue 'n aantal huis-vergaderings begin hou het om bepaalde probleme in die gemeenskap te bespreek. Dwelms en bendes is geïdentifiseer as die hoofprobleem wat aangespreek moet word. 'n Intensiewe bewusmakingsprogram is geloods wat daarop gemik was om die ondersteuning van verskeie organisasies en kerke, jeugklubs en selfs radio stasies te win. Hiermee saam is plakaatdemonstrasies gehou, pamflette versprei, kerslig waakdienste georganiseer en is daar ook van deur tot deur beweeg om mense in te lig. Die gevolg was dat 'n gemeenskap wat al siek en sat was vir die euwels van dwelms en bendes so positief reageer het dat huis-byeenkomste moes plek maak vir openbare vergaderings. Dit was egter die teregstelling van Rashaad Staggie, mede-leier van die Hard Livings, in Augustus 1996 wat PAGAD as 't ware wye bekendheid of berugtheid gegee het. Dit het egter aanleiding gegee tot 'n uitgebreide oorlog tussen die vigilante groep, die polisie en die bendes om beheer oor die strate van Kaapstad. In die daaropvolgende twee jaar is bende-eleiers, Moslem besigheidsmense, PAGAD-lede en polisie-lede vermoor met 'n groot verskeidenheid van wapens, insluitende pypbomme, handgranate en outomatiese wapens. Intussen het PAGAD ook deur interne stryd gegaan wat verandering in leierskap meegebring het. Nadat die organisasie aanvanklik wye steun uit 'n groot deel van die gemeenskap (oor geloofs- en kleurgrense heen) het persepsies oor PAGAD begin verander, omdat mense van mening was dat die organisasie sy oorspronklike doel begin mis het. Ook die SAPD en die regering het begin sterk standpunt inneem teen die organisasie wat met hul dade eerder deel van die probleem begin word het. Verskeie PAGAD-leiers en lede is gearresteer en gevonnies, terwyl heelwat nog steeds verhoor-afwagting is.

The same is evident on the South Coast in places such as Hermanus, Bredasdorp and Genadendal. The action involves gangsters initially buying property in these towns. They would then proceed to buy property that involves common use by the community such as petrol stations and game arcades, to provide the means to recruit local youth to sell their commodities.”⁵

Wanner ‘n mens ‘n idee kry van hoe georganiseerde misdaad in die land toegeneem het, bied dit ook beter insig in die voorkoms van geweldsmisdaad. Sommige produkte moet gevind word (motor-kapings, rooftogte, inbrake) of van die hand gesit word (onwettige vuurwapens, dwelms, gesteelde goedere).⁶ Menselewens is goedkoop in hierdie besigheid – wie in die pad staan (eienaars, polisielede, magistrate, getuies, ens) word eenvoudig afgemaai, opponente en dissidente word geëlimineer; ander word hul menswaardigheid en onafhanklikheid ontnem en word blote nommers, skakels, verbruikersartikels ("runners", prostitute, arm mense in nood wat deur bendes en sindikate 'gekoop' word).

2.6 Dwelms, geweld en misdaad

Dit is noodsaaklik om ook kortliks stil te staan by die verband tussen dwelms en die voorkoms van misdaad en geweld. Die verband tussen onwettige dwelms en geweld is in lande regoor die wêreld gedokumenteer. Die vlak van geweld wissel van gevegte tussen strydende dwelmsmense tot handelaars wat die hoogste regeringsvlakke intimideer. Ryan (1997) waarsku hierteen:

⁵ Ook twee artikels in *Die Burger* “Vlakte bendegegeweld spoel oor na Paarl, elders op platteland” (15 April 1998); “Bendes wil ook krag word op platteland” (21 Julie 1998).

⁶ In ‘n berig in *The Star* van 28 Januarie 2001 getiteld “Tshwete talks tough on crime” het die minister van Veiligheid en Sekuriteit, mnr Steve Tshwete die gemeenskap van Kagiso aan die Wes-Rand geblameer vir die vloedgolf van geweldsmisdaad in die gebied, omdat hulle, volgens hom, ‘n “market for thieves” geskep het.

“Illicit drug-related violence, coupled with the incidence of other violent crime can have a detrimental effect on the overall well being of society by undermining the basic tenets of citizen’s expectations of a safe and secure life.”

Volgens die “tripartite conceptual framework”, ‘n teorie ontwerp deur ‘n Amerikaanse navorser, Paul Goldstein, (aangehaal deur Ryan, 1997) is daar drie dimensies waarvolgens die verhouding tussen onwettige dwelms en geweld verduidelik word, naamlik:

- Die *psigo-farmakologiese dimensie*: suggereer dat sommige mense gewelddadig mag optree of mag geïrriteerd of irrasioneel word as gevolg van die inname van dwelms. Dwelms mag gebruik word om vertroue te bou of senuagtigheid te verminder ten einde misdaad te pleeg. Alkohol dra grootliks by tot psigofarmakologiese geweld, maar word beskou as ‘n wettige middel. Enigiemand mag ‘n slagoffer van psigofarmakologiese geweld wees, insluitend huweliksmaats, gesinslede, bure, vreemdelinge of selfs die dwelmgebruiker self.
- Die *ekonomies-impulsiewe dimensie*: verwys na die ekonomiese misdaad wat gepleeg word om fondse te verkry vir die aankoop van dwelms vir persoonlike gebruik. Geweld is hier nie die primêre doel nie, maar mag wel voorkom.
- Die *sistemiese dimensie*: “is intrinsic to the lifestyles and business methods of those in the illicit drug market.” Hieronder val ondermeer dispute oor afsetgebied tussen handelaars; aanrandings en moorde deur dwelmbase om normatiewe kodes af te dwing; eliminering van informante; straf vir die verkoop van namaaksels of onegte dwelms en straf vir nie-betaling van skuld.

Die intense kompetisie, en gepaardgaande geweld, vir 'n aandeel in die onwettige dwelmhandel moet verstaan word teen die agtergrond dat dit 'n "US\$ 100 billion a year transnational industry" (Ryan) is.

Met Suid-Afrika se werkloosheidsyfer uitermate hoog, word desperate en werklose Suid-Afrikaners deur sindikate gelok met beloftes van maklike geld om koeriers te word. Ryan noem die volgende konsekwensies van die toename in onwettige dwelmmisbruik:

"Increases in drug trafficking, shoot-outs between rival drug gangs, deterioration of social values, breakdown of the family unit and corruption."

Uit ringsverslae en gesprekke met gemeenteleraars blyk dit dat daar al hoe meer gevalle van dwelmmisbruik onder jongmense voorkom. Hier praat ons nie net meer van dagga en mandrax nie, maar ook die sogenaamde "crack" (kokaiene en koeksoda) and "ecstasy"⁷. Die misbruik word gewoonlik eers ontdek wanneer die persoon in die moeilikheid beland weens diefstal of inbraak ten einde middele te bekom om dwelms aan te koop.⁸

⁷ Volgens Ted Legget van die School of Developmental Studies, Universiteit van Natal, word skoolgaande kinders al hoe meer geteiken as mark vir heroïen. Die verwagting is dat die gebruik van "crack" en heroïen sal toeneem en uitbrei na nuwe verbruikers. "This should be of considerable concern because of the highly addictive and socially damaging nature of these two drugs. It is also likely that increasing violence will be associated with this trade, as markets become saturated and competition heats up" (Legget).

⁸ In 'n opname deur die Institute for Security Studies en die Mediese Navorsingsraad in 1999 onder 873 gearresterdes in nege polisiestasies in Durban, Gauteng en Kaapstad het 49% van hulle positief getoets vir ten minste een dwelmsoort. 60% van die 301 persone wat in Kaapstad gearrester is het positief getoets, teenoor 52% in Durban en 34,8% in Gauteng. 77% van diegene wat vir huisbraak gearrester is het positief getoets vir ten minste een dwelmsoort, 71% van die wat vir dwelm en alkohol-oortredings, 56% van die wat vir wapenverwante misdaad, 53% van diegene wat vir roof, 52% van die wat vir moord en 47% van diegene wat vir verkragting gearrester is. (Nedcor ISS Crime Index Vol 3 1999, No 6)

2.7 Persepsies en ervaringe oor misdaad en veiligheid onder Suid-Afrikaners

Wanneer ons na al hierdie feite kyk, is dit geen wonder nie dat so baie Suid-Afrikaners onveilig voel. Rod Alence van die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing se verkiesingstaakgroep (1999) wys daarop dat meningsopnames toon dat 1.2% Suid-Afrikaners in Februarie 1995 misdaad as hul hoof bekommernis beskou het teenoor 18.8% in Februarie 1998. In 1992 het 55% Blankes en 62% Swartmense onveilig gevoel. Teen laat 1998 het persepsies sodanig verander dat 44% Swartmense onveilig gevoel het teenoor 63% Blankes. In totaal is daar 'n verbetering in die prentjie: 56% Suid-Afrikaners het vroeg 1992 onveilig gevoel teenoor 49% aan die einde van 1998.

Aan die einde van 1999 bespeur ons 'n geringe verbetering wanneer 47% Suid-Afrikaners sê dat hulle onveilig voel. (Besonderhede oor die resultate van 'n meningspeiling onder slagoffers van geweld in Kaapstad sal in hoofstuk 5 aangebied word.) Humphries (2000) skryf hierdie meer positiewe houding toe aan die uitsprake en handeling van die nuwe minister van veiligheid en sekuriteit, mnr Steve Tshwete, wat sedert sy aanstelling in Junie 1999 sterk standpunt ten opsigte van misdaadsaangeleenthede ingeneem het.

Intussen speel die nalatenskap van Apartheid egter 'n baie groot rol in mense se persepsies en ervaringe oor die misdaadprobleem in die land. Een faktor in hierdie verband is omgewingsontwerp, die manier hoe stede en dorpe en hul woongebiede beplan en uitgelê is. Baie 'townships' (swart en bruin woongebiede) is van die begin af swak beplan met min of geen aandag aan

gemeenskapsveiligheid nie. Hierteenoor is ander woongebiede ('suburbs') en stadsentra beter ontwerp wat misdaadvoorkoming baie vergemaklik. Shaw en Louw (1998) twyfel nie aan die verband tussen hoë misdaadvlakke en die uitleg van townships en plakkerskampe nie:

"High levels of crime in some townships and informal settlements can be linked to specific spatial features."

Townships is meestal "buite" die dorp of ver van die werksplekke geleë, met die gevolg dat die reeds benadeelde werkers die verste moet reis om by die werk uit te kom. Sodoende word hulle ook blootgestel aan misdaad op ondermeer treine en stasies, in taxi's en by taxi-staanplekke. In ander gevalle moet hulle oor groot stukke oop veld (wat as duidelike buffers tussen die verskillende groepsgebiede moes dien) loop om by die werk of dorpsentrum uit te kom – weereens met blootstelling aan moontlike viktimisasie.

Voeg hierby die feit dat polisiëring uiters gebrekkig is in 'townships', dan is dit verstaanbaar dat dat beide misdaad en die vrees vir misdaad hoog is in baie 'townships'. Navorsing deur die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing (RGN), soos aangehaal deur Shaw en Louw het getoon dat 'n veel groter persentasie van diegene in die laagste inkomstegroep al slagoffers van geweldsmisdaad was.

Oor die algemeen vrees alle Suid-Afrikaners viktimisasie, ongeag of hulle al geviktimiseer was of nie.

Niemand kan egter betwyfel dat alle gemeenskappe in Suid-Afrika op een of ander manier deur die geweldsmisdaad geraak word nie. Brandon Hamber en Sharon Lewis, twee kliniese sielkundiges van die Centre for Violence and Reconciliation is egter van mening dat die media se uitgebreide dekking van

misdaad 'n verdraaide ('skewed') beeld daarvan geskep het. In 'n uiters prikkelende artikel wys hulle daarop dat niemand die impak en omvang van geweldsmisdaad sowel as die tol wat dit op die samelewing eis, kan ontken nie. Die post-traumatiese simptome met gevoelens van magteloosheid, hartseer, geiriteerdheid, skuldgevoelens en woede, asook fantasieë oor weerwraak, is algemeen onder slagoffers van geweld. Die twee sielkundiges maak 'n saak uit dat, behalwe vir ander maatreëls soos ondermeer 'n verbetering van die regstelsel, dit nodig is om ernstig aandag te bly skenk aan die behandeling van die post-traumatiese effek van vorige en huidige geweld "because its impact clouds our judgment and creates misperceptions about crime." Hulle sluit die artikel soos volg af:

"Perhaps, as the (crime) rate stabilises, we should all step back briefly and reassess our own beliefs about crime. This is not to say we should abandon our fight against it or be soft on the perpetrators but, until we come to terms with the trauma of living in a violent society, a culture of fear, anxiety and anger is likely to prevail. It is this situation, understandable and realistic as it is on some levels, that makes us see the violence in our society as spinning increasingly out of control, even when it is not. In the long run, this fuels a sense of helplessness in the society – in turn, psychologically empowering the criminals and preventing us from finding creative solutions."

Ons het dalk hier te make het met 'n perseptuele geweldsindroom, 'n telekommunikatiewe manipulasie van persepsies. Menigte mense se opinies word hoofsaaklik gevorm deur die media se voorstellings van sake.

Die groot uitdaging aan ons almal is inderdaad soos Andie Miller (1997) dit stel:

"that we attempt to give those who harm us our understanding, patience and tolerance, rather than our desire for retribution, if we are to stop the cycle of violence that begets violence in our slowly healing society.....Each time we refer to criminals as animals at the dinner table in front of our children, and give them the message that violence

toward some people is acceptable, we perpetuate the cycle of violence.... Until we begin to establish a culture of personal responsibility, respect for human life and hope for the future, criminals will continue to take their chances, and reintroducing the death penalty will provide no relief from our excessively violent society.”

2.8 Konklusie

In hierdie hoofstuk het ons gepoog om 'n breër nasionale beeld van die problematiek onder bespreking te teken. Dit is in lyn met ons hipotese dat geweldsmisdaad 'n sistemiese verskynsel is. Alhoewel die fokus uiteindelik op die Wes-Kaap val, is dit duidelik dat nasionale politieke en ekonomiese verwickelinge 'n direkte of indirekte impak op provinsiale of streeksvlak het.

Dit is verder belangrik om 'n historiese blik op die geweldsprobleem te kry. Alleen wanneer die kerk besef hoe kompleks en diep-geworteld die probleem is, sal daar gewaak word teen simplistiese en individualistiese pogings om oplossings te vind.

Die oorgang na die nuwe politieke bedeling het nuwe vryheid vir die verdrukke meerderheid mense van die land meegebring. Ongelukkig het dit ook ruimte gebied aan kriminele elemente om hul belange te vestig en te verstewig. Die toename in georganiseerde misdaad het die probleem van geweldsmisdaad verder gekompliseer en verdiep. Goed-georganiseerde misdaadsindikate wat gewetenloos te werk gaan hou 'n byna ondenkbaar groot bedreiging in vir die funksionering van gemeenskappe.

Ons sal in die volgende hoofstuk spesifiek op die situasie in die Wes-Kaap en byname die Kaapse Skiereiland fokus.

HOOFSTUK 3

DIE KAAPSE VLAKTE: VLAKTE VAN VERDRIET?

3.1 Inleiding

Nou dat ons 'n oorhoofse beeld het van die situasie in Suid-Afrika met betrekking tot geweldsmisdaad, val die fokus op die Kaapse Vlakte in die Wes-Kaap. In hierdie hoofstuk gaan ons spesifiek aandag skenk aan die bende-kultuur in en om Kaapstad, aangesien byna die meeste gevalle geweldsmisdaad (moord, strafbare manslag, ernstige aanranding, roof, motor-kapings, inbraak en verkragting) op een of ander manier in verband met bende-bedrywighede gebring kan word.

Die opmerking van 'n kolonel Jan Mostert van die polisie in Pretoria (*Die Burger*, 6 Oktober 1992) oor bedrywighede van bendes soos die Toasters in Tembisa skets 'n al-bekende prentjie:

“bendes soos die *Toasters* (voer) 'n roekelose en gewetenlose skrikbewind. Hulle opereer met AK47's en pleeg Mafia-agtige misdade. Hulle is wreed en moor, roof, verkrag, kaap voertuie en het geen respek vir menlike waardes en die dood nie.”

Die organisasie Nasionale Instituut vir Misdaadvoorkoming en Rehabilitasie van Oortreders (NIMRO) beraam in 1990 dat bendes betrokke is by een uit elke twee strafregtelike sake wat in Kaapse howe verhoor word.

3.2 “GANGSTERS’ PARADISE”?

Wanneer 'n mens koerantberigte, artikels en ander literatuur oor die bende-kultuur op die Kaapse Vlakte lees, kan jy nie anders nie as om te dink aan die

titel van die lied deur 'n Amerikaanse rap-sanger, Coolio, genaamd *Gangsters' Paradise*.

Pinnock reken dat daar in die vroeë tagtigs ongeveer 80 000 persone lid van een of ander bende in die Wes-Kaap was. Vanweë ondermeer streng geheimhouding onder bendes was 80 000 steeds die getal wat algemeen in 1990, ondermeer in die Parlement, genoem word. Volgens Kinnes beraam die SAPD se Bende-eenheid dat daar ongeveer 137 bendes met 'n ledetal van tussen 80 en 100 000 op die Kaapse Vlakte opereer (2000:12). In 1994 verklaar kapt Wickus Holtzhausen, skakeloffisier van die Polisie in die Wes-Kaap, dat minstens sewe swaar gewapende bendes met sogenaamde *Godfathers* aan die hoof van elkeen, “'n deurlopende oorlog op die Kaapse Vlakte (voer) om hul smokkelgebiede en roetes teen mekaar te beskerm of uit te brei.” Hierdie sewe bendes word aangedui as die *Americans*, *Hard Living Kids*, *Mongrels*, *Sexy Boys*, *Dixy Boys*, *Yuru Cats* en *Laughing Boys*. Die *Americans* het filiale wat *Young Americans*, *Ugly Americans*, *United Americans* en *Sexy Americans* heet. Ander kleiner bendes op die Kaapse Vlakte sluit in die *Born Free Kids*, *Scorpions*, *Cisco Yakkies*, *Sicilians*, *Cape Town Scorpions*, *Naughty Boys*, *Nice Time Kids*, *Junky Funky Kids* en *Corner Boys*. Heelwat kleiner bendes opereer slegs binne 'n bepaalde woongebied, wat in baie gevalle eintlik maar 'n woonstelblok of 'n paar woonstelblokke insluit.

Ook in Swart woongebiede op die Kaapse Vlakte opereer bendes. Hierdie bendes is egter nie so diep gewortel en goed-georganiseerd soos in die Bruin gebiede nie. Ons sal later hierheen terugkom. *Die Burger* berig op 6 Oktober

1992 dat die volgende bendes in Guguletu en Nyanga by georganiseerde misdaad betrokke is: die *Adderley-bende*, *Ntsaras*, *Mafelas*, *Guilty Boys*, *Soweto's* en die *Balaclava-bende*.

Wanneer jy deur *Die Burger* van oor die jare blaai, lees jy opskrifte en woorde soos:

"Bendegevegte in die Kaapse Skiereiland is 'n alledaagse ding (28.10.1989). "... meer as sestig bendes wat inwoners van die Kaapse Vlakte dekades al terroriseer en vir wie menseleuens nie meer 'n duit werd is nie" (21.04.1990). "Die Kaapse Vlakte wat deur bendes geteister word, staan by menige inwoner bekend as die 'Vlakte van Verdriet'" (13.07.1990). "Bendes voer 'n skrikbewind op die Kaapse Vlakte" (10.10.1990). "Regters versoek dat regering kyk na bendegegeweld" (02.08.1994). "Bendegegeweld het 'n epidemie geword." (03.10.1994) "Bendegegeweld vier hoogty in Elsie'srivier." (03.11.1994) "Amptelike syfers dui daarop dat Kaapstad en omstreke die hoogste misdaadssyfer in die land het...Kaapstad is een van die gevaarlikste plekke ter wêreld." "Die Kaapse gewelddadige bendes het reeds wêreldberigtheid verwerf... Die bendestelsel is so diep verwortel" (20.03.1998). "Die bendekultuur is al só diep gewortel, en só baie mense se welvaart hang daarvan af." (14.04.1998).

En Marana Brand skryf in 'n kort reeks oor bendes in September 1993 die volgende:

"In geen ander plek in Suid-Afrika bestaan 'n bendekultuur soortgelyk aan dié op die Kaapse Vlakte nie. Tientalle straatbendes is in dié gebied op 'n uiters georganiseerde, lonende en beslis lewensgevaarlike manier bedrywig... Die straatbendes op die Kaapse Vlakte is georganiseerde groepe met 'n goeie rangstruktuur, interne dissipline en lojaliteit anders as wat die meeste mense dink."

3.3 OORSPRONG VAN BENDE-KULTUUR OP DIE KAAPSE VLAKTE

Terwyl die bende-probleem op die Kaapse Vlakte so enorm, omvangryk en diep-gewortel is, moet ons deurgaans in gedagte hou dat dit nie uniek aan die Kaap of Suid-Afrika is nie. Spergel (1995:3) skryf byvoorbeeld:

“Youth gangs have existed in Western and Eastern societies for centuries. Most recently they have been reported in England, Scotland, Germany, Italy, Russia and other republics of the former Soviet Union, Bosnia (formerly part of Yugoslavia), Albania, Kenya, Tanzania, South Africa, Mexico, El Salvador, Brazil, Peru, Taiwan, South Korea, Japan, Hong Kong, Australia, New Zealand, The People’s Republic of China and Papua New Guinea. Youth gangs are present in socialist and free-market societies, in developing and developed countries.”

Binne die Suid-Afrikaanse konteks is dit wel só dat die bende-aktiwiteite ‘n eiesoortige verskynsel geword het en deur baie as ‘n “Kleurling” of “Bruin”-fenomeen beskou word.

Hoewel die oorsprong van die straatbendes op die Kaapse Vlakte nie met sekerheid vasgestel kan word nie, word algemeen aanvaar dat dit in ongeveer 1937 indie ou Distrik Ses, vandag Zonnebloem in Kaapstad begin het.

‘n Groep wat hulleself *Globe* genoem het, het as ‘n soort buurtwag gemeenskapspolisiëring gedoen. Om hul taak te verrig het hulle beskermingsgeld (‘protection money’) van die huis- en winkeleienaars gevra wie se eiendom hulle beskerm het. Ongeveer tien jaar ná die ontstaan van *Globe*, is sy leier vermoor. Sy broer het oorgeneem, maar sy eie *modus operandi* in werking gestel deur ondermeer die beskermingsgeld te verhoog

⁹ Die navorser vind dit steeds moeilik om enigeen van hierdie twee terme met gemak te gebruik. Komende uit ‘n era waar die Swart Bewussyn-beweging sterk invloed op veral studente en intellektuele uitgeoefen het, was daar net Wit of Swart (teenoor die amptelike aanduidings van Blank en Nie-blank). As dit absoluut noodsaaklik was, is daar gepraat van die “sogenaamde Kleurlinge”. Sonder om te ontken dat daar sedert 1994 met groter vrymoedigheid gepraat word van “Kleurlinge” sonder die

en mense uit te buit. Verder het hy 'n dwelmnetwerk begin opbou en bordele bedryf.

Die gedwonge verskuiwing van mense onder die Wet op Groepsgebiede uit Distrik Ses na die Kaapse Vlakte het meegebring dat bendes soos *Globe* ook versplinter het. Bendelede het oor die hele Kaapse Vlakte versprei en die splintergroepe het toe nuwe bendes gevorm.

Daar is ook 'n band tussen die straatbendes en die nommer-bendes in die tronk. Dit wil voorkom of die twee groepe in terme van funksionering die afgelope tyd al hoe meer nouer begin saam werk het. Volgens senior superintendent Jeremy Veary, hoof van die Wes-Kaapse Polisie se afdeling misdaadinligting was tronk- en straatbendes vroeër geskei, maar "floreer" vandag saam.¹⁰

3.4 DEFINIËRING

Die tradisionele siening van bendes sluit ondermeer in die benaming "skollies" wat binne die bruin gemeenskappe op die Kaapse vlakte funksioneer, en die sogenaamde "tsosti"-subkultuur wat in die 1950's met die vestiging van swart stedelike woongebiede ontstaan het. Kinnes (2000:4) is van mening dat die sulke tradisionele definisies, asook dié van Pinnock aansienlik verander het, aangesien straatbendes veel meer georganiseerd geword het.

voorvoegsel "sogenaamde", en dat daar 'n definitiewe en groeiende bewuswording van 'n eie identiteit onder hierdie deel van die Suid-Adrikanse bevolking is, sal die ongemak nie maklik verdwyn nie.

¹⁰ Veary J in onderhoud met Die Burger "Bendeprobleem moet by die wortels vasgevat word, sê kenners", Die Burger, 20 Maart 1998, Kaapstad

Gastrow (1998) verskaf definisies van georganiseerde misdaad, misdaadsindikate en bendes. Hy onderskei tussen die Europese Unie se definisies en die tekortkominge daarvan met betrekking tot die Suid-Afrikaanse konteks. Gastrow (1998:9) maak die volgende punt:

"In general, gangs tend to be less formally structured than syndicates. They are often territorially based, their criminal activities involve less sophistication than those of syndicates, their members tend to be youths and they tend to identify themselves by a gang name. The many different manifestations of criminal gangs make it unlikely that one single definition will ever be adequate or comprehensive enough to cover all shades and variations."

Hy bied dan die volgende definisie van bendes (1998:10):

"A criminal gang consists of an organised group of members which has a sense of cohesion, is generally territorially bound, which creates an atmosphere of fear and intimidation in the community and whose members engage in gang-focused activity either individually or collectively."

Kinnes is van mening dat Gastrow se definisie in besonder op die teoretiese aspekte van bendes of bendevoorming konsentreer, terwyl Pinnock in sy welbekende boek, *The Brotherhoods: State control and gangs in metropolitan Cape Town* (1984), wys op die strukturele aspekte van bendes. Pinnock onderskei tussen die verskillende soorte bendes en wys op die verskille ten opsigte van struktuur tussen die sogenaamde Corner Kids, verdedigingsbendes ("defence gangs"), "reform gangs" (bendes in sogenaamde verbeteringskole en nywerheidskole), mafia bendes en sindikate. Volgens Kinnes is die belangrike ontbrekende faktor in Pinnock se definisie die motivering en wêreldseining van die bendes. Kinnes (2000:5) maak dan die volgende punt:

"It is contended here that gangs define themselves in relation to their social world and that this world engenders the loyalty, brotherhood and

universality of their beliefs. The structure of the gang is open to change as the gang progresses in a world of changing criminality. All of these factors influence the typology and structure of gangs.”

Kinnes het ook 'n probleem met die regering se definisie van bendes as “youth at risk”. Die veronderstelling en uitgangspunt hier is dat daar gefokus word op jongmense wat die risiko loop om met die gereg te bots. Jongmense wat 'n rasionele keuse maak om by bendes aan te sluit, ten spyte van hul ouderdom en die magdom risiko's verbonde aan lidmaatskap van 'n bende, word nie gedek nie. Die tipering “Youth at risk” neem ook nie meer volwasse bendelede van tot 30 en 40-jarige ouderdom in ag nie. Vanuit die heersende definisies van bendes, kom Kinnes dan met die volgende karaktertrekke van bende na vore:

- Bendelede se ouderdomme mag wissel van baie jongmense ,“youngsters” (die sogenaamde ‘corner kids’) tot volwassenes tussen 20 en 40 jaar oud;
- Die aard en aktiwiteite van bendes word hoofsaaklik bepaal deur hul sosiale konteks;
- Lede van bendes mag binne of buite tronke wees;
- Bendelede strek van straat operateurs (‘street level operators’) tot gesofistikeerde sindikaatbase;
- Bendelede mag diegene wees wat die risiko loop om by misdaad betrokke te raak of mag persone wees wat 'n keuse maak om betrokke te raak, bewus van die volle konsekwensies en risiko's daaraan verbonde, en
- Bendes mag betrokke wees by misdaad ter wille van oorlewing, of hulle mag hoë-vlak, gestruktureerde misdaadsorganisasies wees.

3.5 OORSAKE VAN BENDEVORMING

Ons gaan vervolgens kyk na spesifieke redes waarom bendes in Suid-Afrika, en in besonder in die Wes-Kaap, ontstaan het. Die verskillende kategorieë is uiteraard nie absoluut afgebaken of eksklusief nie, en mag dus hier en daar in mekaar vloei of oor mekaar val.

3.5.1 POLITIEKE OORSAKE

3.5.1.1 Die beleid van Apartheid

Verwoerdiaanse Apartheid was daarop gemik om Swart Suid-Afrikaners gedisorganiseerd en ekonomies afhanklik te hou. Schärf (1990: 233) som die algehele posisie van Swartmense tydens Apartheid baie goed op:

“Economic dependency was ensured by preventing the accumulation of capital by blacks. Influx control was designed to confine the surplus African population to the economically impoverished homelands. Housing policies denied Africans freehold rights and other relatively stable form of land tenure and thus robbed them of the opportunity of using their homes as collateral for loans. Licensing provisions in the townships were extremely restrictive, thus limiting opportunities for the growth of a black middle class. All forms of street trading without licences, otherwise known as the informal sector, were made illegal. Even the commodification of domestic services such as beer was criminalized ... In addition, the education system for blacks was designed to perpetuate the *status quo* by keeping blacks under-skilled. Until the late seventies job reservation protected whites from competition in the job market. There was thus pitifully few legal avenues to *financial success* open to Africans.”

Vanweë Apartheidswetgewing is die oorgrote deel van die Suid-Afrikaanse bevolking beperk tot die swak ontwikkelde landelike gebiede. Die ekonomie het egter die swart mannekrag nodig gehad met die gevolg dat die veel gehate trekarbeiderstelsel beslag gekry het. Terwyl vroue agtergelaat is om die huishouding in stand te hou en die kinders te versorg, moes die mans in

die myne en ander nywerhede gaan werk. Dit het tot 'n snelle vernietiging van die tradisionele swart familie-strukture gelei.

Die beleid van Apartheid het dus veel te make met die voorkoms van bendes in Swart en Kleurling-woongebiede. Die Groepsgebiede-wet, die Paswette en Werksbesprekingswet het ondermeer direk of indirek daartoe bygedra dat bendes ontstaan het.

Politieke weerstand en opstand teen Apartheid en die gevolglike onderdrukking daarvan deur die Staat by wyse van afkondiging van Noodtoestande, geweldaddige optrede teen protesteerders, marteling en selfs moord van aktiviste deur die polisie, aanhouding sonder verhoor en ander maatreëls het 'n teelaarde vir geweldadige bendes en ander vorme van geweldsmisdaad geskep. Ons het reeds in die vorige hoofstuk die vraag probeer beantwoord waarom Suid-Afrika so 'n geweldadige land is. Dit is dan ook die breër konteks vir die ontstaan en voortbestaan van bendes in veral die Kleurling en Swart gemeenskappe. Terwyl daar bepaalde ooreenkomste onder die twee bevolkingsgroepe is, is daar ook spesifieke verskille in die ontstaansgeskiedenis van bendes.

3.5.1.2 Distrik Ses en die Wet op Groepsgebiede

Die verskuiwing van mense uit Distrik Ses het volgens die meeste kenners 'n besliste invloed gehad op die lewens van vele mense in die Kaap. Een van die mees negatiewe gevolge hiervan was die intensifisering van bende-bedrywighede op die Kaapse Vlakte waarheen mense verskuif is. Hierdie historiese feit word hier uitgesonder.

Distrik Ses in Kaapstad was tydens die 1950's en 1960's die woongebied waar die meeste Kleurlinge gevestig was. Ten spyte van 'n tekort aan behuising en 'n algemene voorkoms van armoede onder die sowat 40 000 inwoners, was daar 'n sterk gevoel van samehorigheid en kohesie onder die mense van Distrik Ses. Die bestaande uitgebreide familiesisteem ('extended families') het 'n baie groot en belangrike rol gespeel in terme van sekuriteit, algemene respek vir mekaar, sorg-dra vir mekaar. Dit was die tyd, sal baie oud-inwoners van die woongebied vertel, dat die gemeenskap hul kinders gekoester het deur gemeenskaplike verantwoordelikheid vir die sorg en dissipline van mekaar se kinders te neem.

Soos reeds aangedui het die eerste bekende bendes hul ontstaan in Distrik Ses gehad. Hierdie was die sogenaamde beskermingsbendes wat nie gewelddadig was nie en in 'n groot mate sosiale kontrole uitgeoefen het.

Die Wet op Groepsgebiede in 1950 het die lewens van mense van "Die Ses" ingrypend verander. Prof Erika Theron (1977:38-39) skryf:

"Daar is geen statutêre maatreël wat soveel bitterheid, wantroue en vyandiggesindheid by die Kleurlinge verwek het as juis hierdie wet nie.... Ou geordende gemeenskappe is ontwig deurdat inwoners in 'n nuwe dorp geplaas is, sonder inagneming van faktore wat hulle voorheen as gemeenskappe saamgebind het... Gesinne is teen hul sin verskuif uit gemeenskappe waar bure mekaar geken het, en die sosiale lewe dikwels rondom 'n kerk gesentreer is, na nuwe gebiede waar mense uit verskillende omgewings en agtergronde, asook ander lewenshoudings verplig is om saam te woon... Die toenemende voorkoms van misdaad in baie van die nuwe gebiede word deur kenners toegeskryf onder andere aan die gebrek aan fasiliteite ('shebeens is al vergaderplek') en die gevoel van ontworteling."

Die gedwonge hervestiging van mense uit Distrik Ses oor die uitgestrekte Kaapse Vlakte het gevestigde vriendskappe opgebreek en die bestaande

uitgebreide familiesisteme vernietig. Ook die bestaande gevestigde bendes is deur hierdie verskuiwing geraak. Versplintering het plaasgevind met die gevolg dat nuwe bendes in verskillende van die nuwe woongebiede ontstaan het.

Die ekonomiese gevolge van die gedwonge verskuiwing was verreikend. Weens hoër huishuur moes albei ouers uitspring om te werk. Die woongebiede was nou verder weg van die werkplekke, wat beteken het dat mense soggens vroeër uit die huis moes gaan en na werk later teruggekeer het. Dit het daartoe aanleiding gegee dat jong kinders al hoe meer aan hulself oorgelaat is, met min of geen ordentlike ontspanningsgeriewe. Bendes het al hoe meer as plaasvervangend begin optree en die ondersteuningsfunksie van die uitgebreide familie oorgeneem.

Om die effek van die Wet op Groepsgebiede saam te vat, bied ons die woorde van Gus Adams, 'n bruin rubriekskrywer in Rapport (soos aangehaal deur Theron, 1977:40) aan:

"Suid-Afrika sal met baie trane nie die skade van die Wet op Groepsgebiede uitgewis kry nie. En ons kan maar verduidelik dat mense tog maar moes uitkring na die Kaapse Vlakte; die een woord wat onaanvaarbaar bly, is: verpligtend. Ja, maar julle moes ons nie verplig het nie. Vrye beweging, ja; die *group*, nee."

3.5.1.3 Verstedeliking en die Disintegrasie van Tradisionele Familie-sisteme

Ten spyte van invloei-beheermaatreëls, die sogenaamde Tuislandstelsel en ander onderdrukkende wetgewing wat ontwerp is om die Suid-Afrikaanse samelewing streng te beheer, het groot getalle mense, gedryf deur landelike

armoede, na die stede ge-emigreer. Behalwe die vestiging van swart 'lokasies' op die rand van dorpe en stede, het 'n latere verslapping in die paswette gelei tot die ontstaan van informele woonbuurte, asook enkel-geslag woonstelle. Die snelle verstedeliking het gelei tot onvoldoende huisvesting, swak (indien enige) voorsiening van infrastrukturele fasiliteite en maatskaplike dienste en algemeen swak lewensomstandighede.

Al hierdie faktore, met die gepaardgaande aanpassings by nuwe omstandighede en leefstyl, het die tradisionele familie-struktuur geaffekteer. Die uitgebreide familie netwerke, en die rol wat dit gespeel het in die verlening van ondersteuning en toepassing van dissipline, is effektief deur apartheid afgebreek. Veral kinders en jongmense het die gevolge van die afbreek van die familie baie erg gevoel. Amanda Dissel (1997) som dit soos volg op:

"When the family becomes dysfunctional and discordant, the children leave the family home. They may either permanently abandon their home, or in some cases begin to spend more and more time on the street, which gradually draws them into criminal associations."

Ook Mokwena (1991) beklemtoon hierdie punt:

"...because of the constraints imposed by apartheid, many black families have been unable to minister to the needs of children. The employment demands made on black parents have often meant that they are unable to look after children and spend time overseeing their growth and nourishment.... The failure and inability of families to minister to the material and emotional needs of youths explains the ease with which youth easily slide into a life on the streets. It is here that many receive their orientation into a life of violent crime."

Baie gemarginaliseerde jongmense het die aanvaarding wat hulle begeer binne die struktuur van die straatbendes gevind. Ander het weer meer tuis gevoel binne die politieke groeperinge wat teen apartheid en die regering ontstaan het. Hoe dit ook al sy, hierdie jeugformasies, hoewel verskillend in

baie opsigte, het aan die jeug dieselfde aantrekkingskrag gebied, naamlik 'n gevoel van identiteit, 'n tuiste ('a sense of belonging') deur die kleure van die vlag van politieke affiliasie, of die medaljes van verering binne die bende-groep.

Die skole-opstande van 1976 teen die instelling van Afrikaans-medium onderrig in swart skole (wat in Soweto begin en oor die hele land versprei het) was die eerste georganiseerde weerstand teen 'n opvoedkunde-stelsel, wat ondermeer misluk het om aan leerders 'n 'sense of belonging' of gevoel van identifikasie te verskaf en 'n vreemde Afrikaner-kultuur aan hulle probeer opdwing het.

Hierdie jongmense het hulself gesien as "frontline soldiers" en die "vanguard of the struggle" in die stryd om sosiale en politieke verandering, en dus ook as die verdedigers van hul gemeenskappe. Die politieke arena het aan hulle die tuiste, die 'sense of belonging' waarna hulle verlang het, verskaf.

"For most of the 80s, the political movement throughout the country provided an alternative learning environment. In the context where the family is relatively weak and the school is virtually inoperative, the political culture, which was so pervasive in this period, acted as a powerful alternative socialising agent. This, in turn, further eroded the efficacy of the family as stabilising force.... The virtual paralysis of the education system has pushed many youngsters into the streets where they acquaint themselves with the alternative norms and values, and the required survival skills." (Mokwena, 1991)

3.5.1.4 Bende-vorming na 1986

Voor 1986 was bende-vorming uiters beperk in Swart gemeenskappe as gevolg van informele beheermetodes oor die jeug deur die ouer generasie, ouers, onderwysers en gemeenskapsleiers. Toe hierdie vorme van sosiale beheer egter weggevee is deur die eerste twee Noodtoestande en die

gevolglike politieke woelinge in die townships, wat ondermeer 'n verandering in die rol van die jeug in die politieke stryd teweegbring het, het bende-vorming snel begin toeneem (Schärf, 1990:235).

Om een of ander rede staan 1986 uit as die jaar waarin bendes in die Kleurling-woonbuurte opnuut kop uitgesteek het, terwyl bendes vir die eerste keer werklik in die Swart woonbuurte van Kaapstad verskyn het. Schärf verskaf drie samelopende faktore vir hierdie verskynsel:

- die *krisis in die onderwys*, die gebrek aan alternatiewe onderrig in skole, grootskaalse skoolverlating en werkloosheid weens beperkte werksgeleenthede (selfs vir diegene wat wel hul skoolopleiding voltooi het);
- die oproep tot die jeug om impromptu vegters of *Young Lions* te word (militaristiese populisme), wat ondermeer aanleiding gegee het tot 'n arrogante houding teenoor die ouer generasie, sowel as
- die *verpolitisering van sport* weens die beleid van die South Africa Council of Sport (SACOS) wat daartoe gelei het dat menigte jongmense feitlik opgehou het om aan enige sport deel te neem (1990:237).

3.5.1.5 Van dansgroepe tot straatbendes

Die enigste manier van ontspanning, wat relatief onbeïnvloed was deur ideologiese voorskrifte was die sogenaamde *mapantsula*-danskompetisies. Vele jongmense het die *break-dance* gier wat in die Verenigde State begin het nagevolg en by mapantsula-en dansgroepe aangesluit. Wedywering in die kompetisies het dikwels groot vyandskap gelei. Dansgroepe het gewoonlik

bestaan uit jongmense wat in 'n bepaalde geografiese gebied gewoon het. Die gevolglike skermutseling ná en as gevolg van die dans-kompetisies het dan ontaard in die beskerming van die bepaalde gebied (wat juis so kenmerkend is van bende-aktiwiteite). Die siklus van aanvalle en teen-aanvalle het daartoe gelei dat die dansgroepe as straatbendes beskou is. Selfs jongmense wat nie lede van die dansgroepe was nie, is later beskou as lede van 'n bende bloot omdat hulle in 'n bepaalde gebied gewoon het. Om hierdie rede is sommige jongmense as 't ware gedwing om by bendes aan te sluit. Dansgroepe het in volwaardige bendes ontwikkel wat daarop ingestel was om hul mededingers te beveg en om hul mag oor vroue uit te oefen, veral tienermeisies in hul gebied. Daarby het hulle ook hul mag na die ekonomiese gebied begin uitbrei deur kwesbare inwoners te beroof.

3.5.1.6 Marginalisering weens die Onderhandelingsproses

Soos reeds gesien, het menigte jongmense onder die Swart en Kleurlingbevolking aktief deelgeneem aan die politieke stryd en tientalle het betrokke geraak by die gewapende stryd. Hulle was gefokus in hul doelwitte en hoogs gedissiplineerd.

Tydens die onderhandelingsfase in die oorgang tot 'n nuwe politieke bedeling, is die gewapende stryd egter gesuspendeer en het politieke leiers 'n beroep op die jongmense gedoen om hul weerstandsaktiwiteite af te skaal. Hierdie hoogs gepolitiseerde jeug was nou, ironies genoeg, gemarginaliseer deur die materialisering van hul politieke doelwitte.

Baie jeugleiers was verlore binne die onderhandelingsproses en is daarna ook nie opgeneem in die verskillende vlakke van nasionale en plaaslike politieke strukture nie. Sommige van die jeugstrukture het nou gepoog om hul doel te herdefinieer. Baie het verdedigingseenhede gestig om ondermeer die gemeenskappe teen misdaad te beskerm. Hierdie eenhede het later egter heelwat kontroversie veroorsaak, weens gebrek aan koördinasie en konflik met die polisie.

Vele jongmense is egter ontnugter en gefrustreer deur hierdie dubbele marginalisasie. Ten spyte van die droom en belofte van 'n beter lewe, is die primêre ervaring in die townships steeds een van ongelykheid en verontregting. Werkseleenthede het nog nie substansieel toegeneem nie en baie jongmense bevind hulself nog steeds op straat eerder as in opvoedkundige instansies.

“Frustration, resulting from the non-delivery of material benefits by the government, has led many youths and adults to seek opportunities to acquire wealth elsewhere. Crime is an obvious alternative.” (Dissel: 1997)

Ook Mokwena (1991) is daarvan oortuig dat die marginalisasie van swart jeug tesame met materiële verarming van hul gemeenskappe direkte oorsake is vir die groei van 'n geweldadige en kriminele jeugkultuur, soos gemanifesteer in die toename in bende-vorming in swart townships.

“The bellicose youth gangs which have multiplied over the past few years are a concrete index of marginalisation as they are a response to the economic and social constraints facing young blacks.”

Daar is 'n definitiewe toename in misdaadsindikate wat spesialiseer in dwelmhandel, voertuig-diefstal, onwettige wapenhandel, prostitusie en geld-

wassery ('money laundering'). Vele jongmense word hierby betrek onder beskerming van die sindikaatbase.

Die beskikbaarheid van goedkoop vuurwapens het gelei na die toenemende neiging tot geweldsmisdaad vir die onwettige verkryging van materiële besittings. Terwyl jongmense vroeër betrokke was by kleinskaalse diefstal, pleeg hulle nou ernstige misdade soos voertuig-kapings, gewapende roof en moord.

3.5.2 Bekorende invloed van tronkbendes op jongmense

Die Suid-Afrikaanse korrektiewe stelsel is nie juis bekend vir sukses met betrekking tot die hervorming of rehabilitasie van gevangenes. Heelwat voormalige gevangenes beland weer aan die verkeerde kant van die gereg – dikwels noodgedwonge om te oorleef, omdat stigmatisering hulle verhinder of dit vir hulle uiters moeilik maak om werk te kry.

Voormalige gevangenes dra egter ook 'n soort *mystique* van tronkbendes met hul eiesoortige taal, hiërargiese rolle, rituele, tatoeëermerke en waardesisteme, wat aan hulle hoë status onder jongmense in die townships verleen. Oud-gevangenes wat by straatbendes aangesluit het was gewoonlik ouer as die jongmense in die dans-groepe en was veel meer bekommerd oor die ekonomies aktiwiteite van die bendes. Die beskerming van hul inkomstebronne in hul gebied teen mededingers was dus van die grootste belang.

Ons het reeds daarop gewys dat tronk- en straatbendes, anders as in die verlede, nou saam “floreer”.

3.5.3 Verskille tussen Swart en Kleurlingbendes

Schärf (1990:242) is van mening dat die bendes in die Swart woongebiede nie so goed gestruktureerd was as dié in die Kleurlinggebiede nie.

“Over many years the latter had developed a particular style, language, hierarchy, and illegal economic structure. By contrast, the gangs emerging in African townships had hardly any noticeable rights of passage, no discernible hierarchy or leadership, and relatively loose and fluid internal rules.”

Mokwena (1991) meld op sy beurt dat bendes in Swart gemeenskappe ‘n relatief kort lewensduur het en ook heelwat kleiner is in vergelyking met dié in Kleurlingwoongebiede. Swart bendes is verder gebou rondom ‘n bepaalde persoonlikheid teenoor Kleurlingbendes wat meer te make het met ‘n soort van gebieds- en gemeenskapsidentiteit.

Swart bendes onderskei hulself ook van Kleurlingbendes deurdat hulle baie meer toordokters, alternatiewe genesers, waarsêers, spiritiste (geestesieners), of *inyangas* raadpleeg om ‘n gevoel van onoorwinlikheid te verkry. Hulle glo dat die dra van byvoorbeeld gelukstekens wat hulle van die *inyangas* koop hulle sal beskerm teen seerkry of selfs die dood. Hoewel baie lede van Kleurlingbendes ook sogenaamde *doekoms* besoek vir beskerming en gelukbringertjies vir hof-verskynings, is hierdie praktyk nie so wydverspreid nie (Schärf, 1990:242).

3.5.4 EKONOMIESE OORSAKE

Politiek en ekonomie is nou ineengesluit. Ons het reeds gesien hoe die Apartheidsbeleid daarop gemik was om veral die Swart en Kleurling deel van die Suid-Afrikaanse bevolking ekonomies afhanklik te hou. Gevolglik is groot getalle mense ongeskoold en werkloos gelaat.

Mokwena (1991) skryf dat die werkloosheidsyfer tussen 4 en 5 miljoen mense wissel en dat die jeug meer as 30% hiervan uitmaak. Slegs 20% van die nuwe werksoekers is suksesvol teenoor 72% in die 1970's.

“Under-educated black schoolleavers experience their marginalisation most acutely in their economic powerlessness when confronted by contracting job markets and virtual denial of any legitimate wealth creating capacity. In this context the creation of alternative criminal youth gangs, not surprisingly, provides an obvious and welcome substitute.” (Mokwena, 1991)

Jongmense in die swart woongebied het hul eie oorlewingstegnieke ontwikkel, ondermeer die beoefening van *ukutabalaza*. 'n Jongman van Soweto beskryf *ukutabalaza* soos volg:

“It is when you do all that is in your power to get money. You see, the world is bad place because it is built on money... when you don't have money you are just a dog.” (aangehaal deur Mokwena, 1991).

Ukutabalaza mag verwys na eerbare maniere om geld te maak, maar verwys meestal na onwettige en kriminele metodes. Hierdie kriminele metodes sluit in dinge soos diefstal, gryp van handsakke en huisbraak. Dit mag egter ook meer ernstige dade soos motor-diefstal en –kaping sowel as bank- en transito-rooftogte insluit wat deur groter en meer gesofistikeerde misdaadsindikate uitgevoer word. Berugte misdadigers word heel dikwels deur jongmense gesien as hul helde en rol-modelle.

Hierdie ekonomiese faktore is nie alleen een van die grondoorsake vir die ontstaan van bendes nie, dit bied ook die ruimte en meganisme vir die instandhouding daarvan. Bende-leiers kry maklik houvas op mense binne gemeenskappe waar armoede aan die orde van die dag is, deur ondermeer kos en basiese benodighede aan behoeftiges te verskaf. Dit was daarom nie vreemd dat mense, veral vroue, van Valhalla Park heftig geprotesteer het teen die arrestasie van Colin Stanfield, leier van *The Firm*. Een van die vroue het duidelik op televisie uitgeroep: Wie gaan nou vir ons kinders sorg?

Kinnes skryf ook hoe Rashaad Staggie, leier van die Hard Livings, tussen 1994 en 1996 'n lening-skema uit 'n winkel ge-opereer het.

“He was able to provide bread and other basic necessities to people in need. As a blatant tactic, he would also drive through the streets and throw money that was illegally obtained from his moving car to ensure that people would continue to support him.... The act of providing for the community is a stepping stone in gaining control of the community to the point where gangsters are able to commit crime without fear of being reported. Gangs in the Western Cape have succeeded in doing this by effectively exploiting the economics of poverty.” (Kinnes, 2000:16)

4.5.5 PSIGO-SOSIALE OORSAKE

Dit moet weereens vermeld word dat die verskillende faktore nie noodwendig los van mekaar staan nie; dis ook nie 'n orde van belangrikheid geplaas nie.

- 3.5.5.1 Rol en Invloed van die Media mbt tot die vestiging van waardes en persepsies oor geweld en rykdom
- 3.5.5.2 Dehumaniserende effek van Apartheid
 - 3.5.5.2.1 Onderontwikkelde woongebiede
 - 3.5.5.2.2 Lae koste-behuising; behuisingstekort en oorbewoning
 - 3.5.5.2.3 Gebrek aan bronne en ontspanningsgeriewe

- 3.5.5.3 Druk van vriende ('peer group pressure')
- 3.5.5.4 Disfunksionele gesinne
 - 3.5.5.4.1 Afwesige en besige ouers
 - 3.5.5.4.2 Opbreek en verdwyning van die tradisionele uitgebreide gesin-
of familiestruktuur
 - 3.5.5.4.3 Tienerswangerskappe en Enkel-ouergesinne
- 3.5.5.5 Wanverhouding tussen geslagte
- 3.5.5.6 Afnemende invloed van godsdiens (sekularisasie)
- 3.5.5.7 Alkohol- en dwelmmisbruik

Hierdie faktore blyk universeel ten opsigte van die bende-verskynsel te wees na aanleiding van ondermeer Spergel (1995), asook Decker & van Winkle (1996). Verskeie faktore kombineer in bepaalde gevalle, en verskil ook weer van situasie tot situasie. Elk van die faktore sou uiteraard in detail bespreek kon word. Die fokus van hierdie navorsing is egter nie bendes spesifiek nie, maar hoe die bende-probleem bydra tot die "kultuur van geweld" in Suid-Afrika in geheel en die Kaapse Skiereiland in besonder.

3.5.6 PERSOONLIKE REDES

Persoonlike redes is ook weer nou verweef met die psigo-sosiale oorsake wat hierbo genoem is. Nie alle jongmense wat onder negatiewe omstandighede leef, sluit by bendes aan nie. Net so is dit waar dat nie alle bende-lede uit byvoorbeeld gebroke huise kom nie. Die bespreking oor grondoorsake van geweld en aggressie het juis gepoog om na verskillende teorieë te gaan kyk om te probeer vasstel waarom individue gewelddenaars word.

Nott, et al (Nicro, 1990:4) is van mening dat baie jongmense in townships wraak wil neem op die samelewing wat verantwoordelik is vir soveel pyn in hul lewens.

“With very little opportunity of breaking out of the cycle of poverty, feelings of not belonging and of being unwanted grow. Because it is so difficult to get a job, people feel like failures and their self-esteem decreases. No wonder then that so many youth drift into gangsterism.”
(Nott, et al, 1990:4)

Rashied Staggie noem ook dat “armoede en ‘n swak selfbeeld” aanleiding gegee het to misdaad. (*Die Burger*, 8 Augustus 1996). Hy blameer verder die verdrukking vir die totstandkoming van sy “organisasie”.

3.6 BENDE-RITUËLE EN DEURGANGSRITES

Don Pinnock se boek *The Brotherhoods: Street gangs and state control in Cape Town* (1984) was een van die eerstes oor bendes op die Kaapse Vlakte en word vandag nog beskou as een van die mees belangrike literatuurbronne vir ‘n studie oor die bende-verskynsel. Sy boekie *Gangs, Rituals & Rites of Passage* (1997) is ‘n ewe-belangrike bron vir verdere besinning oor ‘n diep-gewortelde en komplekse probleem binne ons gemeenskappe. Die insigte in die boek bied aan gemeenskappe in die algemeen en die kerk in besonder belangrike vetrekpunte in die soeke na lang termyn, preventatiewe oplossings vir die bende-probleem.

Volgens Pinnock (1997:1) is die belangrike vraag wat ons moet vra die volgende:

“What is it about adolescence that makes gangs so attractive? Because only in answering this can we find what might motivate young people to escape them.”

Sy aanhaling van Joseph Campbell vorm die basiese uitgangspunt van die boek:

“Boys everywhere have a need for rituals marking their passage to manhood. If society does not provide them they will inevitably invent their own.”

Dit is van die allergrootse belang dat ons verstaan wat adolessensie is, en ook, wat beskou adolessente as betekenisvol vir hulself. Adolessensie, “a rope bridge of knotted symbols and magic between childhood and maturity, strung across an abyss of danger” (David Cohen) is ‘n periode van verwarring en intense gevoel, maar ook van kreatiwiteit, antisipasie en ontdekking. Volgens John Bly (soos aangehaal deur Pinnock) is adolessensie ‘n tyd van risiko vir seuns. “Something in the adolescent male wants risk, courts danger, goes out to the edge – even the edge of death.” Hierdie behoeftes van adolessente moet by wyse van rituele leiding en inisiasie hanteer word, en nie deur straf en tronkstraf nie. In ouer, meer sosiaal-koherente kulture behels die inisiasie-proses ‘n breuk met die ouers en ‘n ‘tog’ in die woud, wildernis of woestyn. Adolessensie is ‘n proses, ‘n transformasie, “a becoming”, ‘n tyd vol gevaar, maar teselfdertyd met enorme potensiaal tot groei. Dit alles geskied onder die toesig en leiding van ‘n mentor, die vader- of moederfiguur, die wyse, wat die wildheid na kalmer waters, strande kanaliseer.

Waar hierdie oer-rituele verlore gegaan het as geolg van migrasie, armoede of verwatering, bly die behoeftes van die jongmense steeds dieselfde. Waar rituele afwesig is, sal hulle hul eie skep. Op die Kaapse Vlakte moet jong bendeledede “‘n bottelnek breek”, dit wil sê, die eerste persoon wees om ‘n gebreekte bottelnek gevul met ‘n mengsel van dagga en Mandrax aan die brand te steek. Ouer bendeledede mag die binne-sirkel van die bende betree

deur 'n lid van 'n ander bende te vermoor. Die een doel van hierdie rituele is: respek van volwassenes.

"In this painful and dangerous journey can be found echoes of African initiation ceremonies, Jewish *bar mitzvahs*, ancient hunting rituals, Boer *kommando* lore, images of Hollywood, Christian holy communions, Khoi trance dances, Arthurian legends and many other rituals through which, for millenia, young people have attempted to prove themselves worthy of adulthood." (Pinnock, 1997:12)

Die Franse antropoloog, Arnold van Gennep (Pinnock:1997:15) het verskillende stadia of fases wat ons deurgaen en hoe daar seremonies geskep is rondom momente van individuele lewenskrisisse soos geboorte, sosiale puberteit, huwelik, ouerskap en die dood – "those crucial moments when we shifted the gears of life", geïdentifiseer. Die lewe is saamgestel uit 'n opeenvolgende fases:

- Rites of *Separation* = to detach the subject from their old status or condition.

Skeiding behels simboliese gedrag wat die individu se losmaking van sy of haar vaste punt binne die sosiale struktuur aandui (differensiasie) en word dikwels deur die dood gesimboliseer. Die individu moet aan sy of haar ou lewenswyse 'sterf' om nuut 'gebore' te word.

- Rites of Threshold = transitional rites or *liminality*. In hierdie toestand is die individu 'n 'reisiger' wat 'n ongedefinieerde terrein deurtrek. In hierdie fase is daar 'n opskorting van reëls en die individu word dikwels gedryf om dít wat verbode is te doen.

"Ritualistic liminality employs structures of its own; but these are different from the structures of society, and they are often used to emphasise homogeneity, equality, anonymity and even foolishness when compared to with the heterogeneous, status-marked, name-conscious intelligence of the main-stream social order." (Pinnock, 1997:15)

- Rites of *Incorporation*= coming together, sharing ritual object use. Rituele word hier gebruik om die individu se her-toetrede tot die gemeenskap en die nuwe groep te simboliseer

Pinnock is sterk onder die oortuiging dat 'n verstaan van die gebruik van rituele essensieel is vir die verstaan van adolessente en vir die vestiging van 'n nuwe jeug-regstelsel in Suid-Afrika.

Hierdie navorser is ook oortuig daarvan dat die kerk en ander geloofsgemeenskappe in 'n samelewing waar daar geen of min tradisionele transformasie-rituele bestaan nie, meer ernstig na hierdie voorstel moet kyk.

3.7 STRUKTUUR VAN BENDES

Vir 'n bespreking oor bepaalde karaktertrekke, kultuur en styl van bendes, sowel as die organisasie en struktuur daarvan, word u verwys na die NICRO-publikasie (1990:5-8).

Dis egter ook belangrik om te let op Kinnes se bydrae "From urban gangs to criminal empires: The changing face of gangs in the Western Cape" (2000). Die titel van hierdie boekie dui daarop dat daar ook ingrypende veranderinge plaasgevind het in die manier hoe bendes organiseer en opereer. Straatbendes se samewerking met georganiseerde nasionale en internasionale misdaadsindikate, asook die feit dat sommige van hulle self sindikate word, het ernstige implikasies vir almal van ons.

3.8 KONKLUSIE

Die bende-kultuur op die Kaapse Vlakte is geen eenvoudige probleem nie. Hierdie navorsing is nie bedoel om 'n gedetailleerde studie oor bendes te wees nie. Dit wil egter die kerk se aandag vestig op 'n diep-gewortelde en omvangryke probleem, 'n epidemie, 'n vloek, wat erge trauma vir duisende mense op die Kaapse Vlakte veroorsaak. Die volgende hoofstuk sal hierdie trauma in meer detail bestudeer.

'n Holistiese benadering, wat die strukturele probleme (bv. ontoereikende huisvesting, opvoedkundige en werksgeleenthede), sowel as die psigologiese faktore onderliggend aan hierdie afwykende jeugkultuur aanspreek, behoort gevind te word. Die verskillende regeringsinstansies, geloofsgemeenskappe, nie-regeringsorganisasies, opvoedkundige instansies tesame met die betrokke families moet deel wees van so 'n omvattende strategie.

HOOFSTUK 4

DIE TRAUMA VAN GEWELDSMISDAAD OP GELOOFSGEMEENSKAPPE

4.1 INLEIDING

In hierdie hoofstuk val die fokus op die traumatiese belewenis van mense wat daaglik blootgestel is aan verskillende vorme van geweldsmisdaad. Die kerk is deel van die breër samelewing. Die statistieke en response wat aangehaal word is nie altyd van mense wat aan een of ander kerk behoort nie, maar stem ongetwyfeld ooreen met die navorsers se eie bevindinge vanuit eerstehandse kontak met kerklidmate.

4.2 DIE OMVANG EN AARD VAN MISDAAD IN KAAPSTAD

Camerer et al (1998) se meningspeiling onder inwoners van Kaapstad word hier gebruik as agtergrond tot die bespreking van die trauma van geweldsmisdaad. Dit bied belangrike insigte in slagoffers se ervarings en vrese. Dit dui ook aan hoe mense in verskillende woonbuurte dikwels uiteenlopende persepsies oor dieselfde probleem het. Die volgende belangrike bevindinge is gemaak:

4.2.1 Vlakke van Viktimisasie

- Byna die helfte van Kaapstad se inwoners (49,6%) was slagoffers van misdaad oor 'n vyf-jaar periode (1993-1997);
- Vlakke van viktimisasie in Kaapstad tussen 1993 en 1997 was soos volg: inbraak (18,1%), roof en straatroof of 'mugging' (15,6%), voertuigdiefstal (13,5%), moord 9%), aanranding (7,8%) en kaping (2,3%). Inbraak is die mees algemene misdaad in alle gemeenskappe;
- Swart en Kleurling inwoners van Kaapstad word meestal geaffekteer deur gewelddadige en eiendomsmisdaad ('property crime'). Die meningspeiling

dui aan dat Kleurlingmans tussen die ouderdomme van 21 en 35 die grootste risiko dra om slagoffers van misdaad te word.

4.2.2 Rapportering van misdaad

- Mense rapporteer byna alle sogenaamde “property crime” aan die polisie, terwyl slegs ongeveer die helfte van sommige gewelds- en interpersoonlike misdaad (bv aanranding) onder aandag van die polisie gebring word;
- Die oorgrote meerderheid was nie tevrede met die wyse waarop die polisie hul klagtes hanteer het nie – Kleurling en Swart slagoffers was meer ontevrede as Blankes.

4.2.3 Besonderhede van Viktimisasie

- 61% van misdaad-viktimisasie het oor naweke plaasgevind – veral geweldsmisdaad soos moord, aanranding en roof of straatroof;
- Mense wat ontspanningsplekke besoek of besig is met ontspanning staan die grootste gevaar om slagoffers van geweldsmisdaad te word; dit blyk of daar ‘n nou korrelasie is tussen bv aanranding en alkohol-inname. Dis ook interessant dat die meeste slagoffers van aanranding en moord hulself binne ‘n groep bevind het;
- Die grootste gedeelte van moord-gevalle (20,6%) vind tuis plaas, terwyl 18,7% op straat in woongebiede plaasvind;
- Die meeste slagoffers van moord en seksuele misdaad het hul aanvallers by die naam geken.
- Messe is die mees algemene wapen in alle tipes misdaad (30%), gevolg deur fisieke krag (21%) en ‘n vuurwapen (21%).

4.2.4 Respons tot Viktimisasie

- 17% van die respondente was meer as een keer slagoffers van dieselfde misdaad. Kleurlingrespondente staan die grootste kans (meer as 40%) om herhaalde slagoffers te wees;
- Die meeste slagoffers toon gedragsverandering na die misdaad – word meer vreesagtig en paranoïed en tref aktiewe voorsorgmaatreëls;
- 85% van die inwoners van Kaapstad het nie enige vorm van beskerming vir hul huise

4.2.5 Persepsies oor Veiligheid in Kaapstad

- Swart en Kleurlingmense beskou hul woongebiede as die mees onveilige in Kaapstad;
- Blankes voel veral onveilig in die stadsentrum;
- 41% van die inwoners voel saans baie onveilig in hul woongebiede;
- 77% van die respondente was oortuig dat misdaad in Kaapstad toegeneem het in vergelyking met vorige jare;
- Die meeste mense vrees lewensverlies tydens misdaad
- 96,7% van die respondente wat in voormalige Kleurling-woongebiede noord van Kaapstad woon glo dat bendes daar bedrywig is, terwyl 81% van die mense in Swart woongebiede so glo.

4.3 Mense se reaksies met betrekking tot geweldsmisdaad: Koerantonderhoude

Bogenoemde meningspeiling, asook ander wat in Johannesburg (Julie 1997) en Durban (Januarie 1998) gedoen is, bied aan ons waardevolle inligting ten opsigte van mense se ervaring, persepsies en vrese met betrekking tot misdaad. Dit sluit aan met inwoners se reaksies tydens koerantonderhoude oor die jare heen:

- “Ons sit vasgevang (in ons huise) soos misdadigers, terwyl die werklike misdadigers vrylik rondloop.” “As jy dit (saans op straat) sou waag, sien jy dalk nie die volgende dag nie.” “Ons kan nie eers waag om ons kinders winkel toe te stuur nie. Niemand besef onder watter omstandighede ons lewe nie. Hoe kan ons kinders onder sulke omstandighede grootmaak. Ons kinders kan hulself nie teen die bendes beskerm nie, en word deur hulle gedreig.” (Inwoners van Valhalla Park, *Die Burger*, Gevangenes van Bendes, 26 Maart 1998);
- “Van soggens vroeg tot saans laat kan skote duidelik gehoor word. Ons is dan altyd bekommerd oor ons kinders wat nog buite is. Na ‘n sarsie skote, is my eerste gedagte: Wie se kind is dit nou weer?” (Inwoner van Elsiesrivier, *Die Burger*, Bendegeweld vier hoogty in Elsiesrivier, 3 November 1994).
- “Talle onderwysers word aan die einde van die maand voorgekeer (deur die Americans en 28 bendes) en beskermingsgeld van hulle geëis. Hulle is in die meste gevalle genoodsaak om te betaal. Jou lewe is tog op die ou end meer werd as die geld wat jy oorhandig.” Inwoner van Elsiesrivier, *Die Burger*, Skole vasgevang in bende-kultuur, 17 Februarie 1998);
- “Ek het die kerk probeer betrek, maar dié wou nie help nie en ek het my toe tot die Vredeskomitee gewend.” (Mev Cornelia Loubser van Stellenbosch wat geestelike werk onder benedeledede doen, *Die Burger*, 26 Augustus 1994);
- “‘n Mens is te bang om jou kop by die deur uit te steek.” “Ons praat nie van die soort Trompie-bendes wat op televisie aan die kinders bekend gestel word nie, maar van regte bendes, wat regte wapens gebruik. Kinders wat nie by bendes aansluit nie, word deur benedeledede geterroriseer.” (Inwoners van Elsiesrivier, *Die Burger*, 1 Desember 1993);
- “Ek het vroeër sewentien jaar in Manenberg gewoon. My skoonma woon nou al dertig jaar daar. Nog nooit was mense so bang nie. (Inwoner van Mitchell’s Plain, *Die Burger*, 5 November 1993);
- “Die bendes voer ‘n skrikbewind in die buurt. Daagliks kom ouers met trane in hul oë na my toe om hulle tog uit die plek te kry in ‘n ander woonbuurt. Hul dogters is nie veilig nie. Hulle word op pad skool toe geïntimideer. Die bendes sal selfs die deur afskop en doen net wat hulle wil.” (Mnr Ken Lategan, LP vir Hanover Park, *Die Burger*, 24 Maart 1990);
- “Die mense (d.i. benedeledede) sê soms vir my: ‘Brother, ek wil graag tot bekering kom, maar ek is bang. As ek by die kerk kom, val die ander

bendeledede my dalk aan.” (mnr Christie Jacobs, ‘n Christelike werker in Lotusrivier, *Die Burger*, 9 Mei 1991);

- “As ‘n mens soggens jou oë oopmaak, moet jy dankie sê dat jy die nag oorleef het.” “Die bendeledede is almal kinders in hul tienerjare wat met gewere rondloop en ‘n skrikbewind voer.” (Inwoners van Elsiesrivier, *Die Burger*, 5 Oktober 1994);
- “These days I often think of how to keep my little boy away from the gangsters, as he grows up. I want him to grow up with strong moral values. I will explain to him what’s good and what’s bad in Manenberg. But you are never sure if it helps. I cannot be at his school, or on the streets. A lot of decent parents in our area have given their child the best they have, but he still ends up with the gangs. The influence of gangsters is simply too great.” (Manenberg mother, Manenberg deadly, *Cape Argus*, 1997,
- “There’s no hope left. The kids watch too much videos these days. The videos teach them that money means power and the gangs have money. So kids believe that gangsters are powerful.” Innocent citizens can’t walk freely any longer, ...” Gangsterism is way out of control in Cape Town...” “Manenberg is a perfect example of violence in townships. People are prisoners in their own homes.” (Webtuiste van Independent Newspapers, 1997)

Die aangehaalde reaksies van mense strook weereens met die navorsers se bevindinge oor die afgelope dertien jaar as predikant van die Verenigende Gereformeerde Kerk en as gemeenskapsleier in Bishop Lavis. Dit is die stem van mense vir wie die daaglikse lewe een (helse) stryd om oorlewing geword het.

4.4 EFFEK VAN GEWELDSMISDAAD OP GEMEENSAPPE

4.4.1 Vrees en angs

Die meningspeiling (“City Victim Survey”) van Camerer, et al (1998) het bevind dat 92% van die Kleurlinge hul woongebiede en 71% van die Swartmense die informele woongebiede as die grootste risiko beskou. “For people living in other part of Cape Town (i.e. other than the city centre) fear of crime is much more likely to be based on the reality of actual victimisation” (Camerer, et al, 1998:74). Die reeds-aangehaalde werke van Shaw en Louw (1998) en Hamber en Lewis (1998) het ook

die aspek van vrees aangesny. Terwyl Hamber en Lewis tereg waarsku teen die verlamme uitwerking van vrees, asook teen 'n oordrywing van die misdaadprobleem, mag dit deur inwoners van die geweld-geteisterde gebiede meer na 'n akademiese standpunt klink. Diegene wat in die townships bly, praat vanuit hul reële lewensomstandighede en leefwêreld. Elke skoot of twee jy hoor klap, elke vloekwoord of kyk van 'n bendelid, elke storie van iemand wat aangerand of geroof is, of 'n noue ontkoming in hierdie verband gehad het, bou vrees en angs op.

Inderdaad, vrees verlam en vrees hou mense gevange, maar dis geensins maklik om dit net van jou af te gooi of af te was nie. Vrees en angs het 'n manier om onder jou vel in te kruip, om jou psige te infiltreer. En as dit eers daar gaan sit het, is dit veel moeiliker om dit uit te kry. Veral nie as die strukturele faktore nog nie verander het nie (jy moet nog weer na dieselfde huis terugkom, van dieselfde publieke vervoer gebruik maak, ens.). Vergelyk in hierdie verband weer die ondersoek van die *Institute For Security Studies* (Monograph No 24, Environmental Design for Safer Communities, Mei 1998). Veral as in ag geneem word dat meer as 40% van Kleurlinge in die Kaap kans staan om herhaalde slagoffers van misdaad te wees.

Hierdie vrees en angs het uiteraard 'n nadelige uitwerking op die funksionering van geloofsgemeenskappe. Sondaar is gewoonlik die "battle day" wanneer strydende bendes die beheer oor sekere gebiede met 'n verskeidenheid van wapens in bloedige gevegte uitspook. Uit

ringsverslae en gesprekke met predikante is dit duidelik dat gemeentelike aktiwiteite heelwat aan bande gelê word: heelwat gemeentes moes hul aanddienste afskaf, sommige hou nie meer bidure elke Woensdag nie, fondsinsamelingspogings word gekortwiek, ouers is nie meer bereid om hul kinders na die jeugverenigings en ander diensaksies te stuur nie, ens.

4.4.2 Nadelige effek op Kinders

Die ergste resultaat van die geweld is die groeiende lys van onskuldige kinders wat in die kruisvuur gesterf het. Nog erger is die indruk dat die samelewing hierdie toedrag van sake al as deel van die lewe begin aanvaar het. "Die beeld wat die kind het van die omgewing rondom hom, is een van geweld, misdaad en wanorde. Elke dag word hy daarmee gekonfronteer. By die huis waar hy woon is dit bendegegeweld en gesinsgeweld." (Berig oor die Avonwood Educare Sentrum in Elsie'srivier, *Die Burger*, 27 Oktober 1994, Kinders is ons boustene vir die toekoms). Dave Pinchuck, sielkundige van die Wes-Kaapse Onderwysdepartement, noem "voordurende nagmerries, 'n verandering in eetgewoontes en gedrag en selfs 'n afname in konsentrasievermoë" as nadelige effekte wat bendegegeweld op kinders (en onderwysers) het. (Bendegegeweld laat kwaai littekens by Vlake skole, *Die Burger*, 19 Februarie 1998). Kinders kan ook begin om die bed nat te maak. Ander ontwikkel volgens Pinchuck skeidingsangs (wil bv nie alleen toilet toe gaan nie).

'n Onderwyser vertel hoe sommige laerskoolkinders op 'n naweekkamp nie die Vrydagaand nie aan die slaap kon raak nie – omdat te stil was. Hulle was al té gewoond aan die geraas, gewoel en die geklap van skote om hulle in hul woongebied!

Die lang termyn gevolge wat geweld op kinders inhou, voorspel niks goeds vir die toekoms nie. Daar moet in ag geneem word dat tesame met bendegeweld, baie kinders in hierdie gemeenskappe ook nog blootgestel is aan en slagoffers word van mishandeling, verwaarlosing, seksuele molestering en ander vorme van gesinsgeweld. Sarah Meek van die Institute for Security Studies, skryf:

“A study conducted by the Human Science Research Council (HSRC) over 1993-1995 found that the number of cases of crime against children was increasing by an average of 28% per year. Children are most likely to be victim of sexual crimes, including rape, indecent assault, sodomy an incest, but are also victim of common assault and serious assault.”

Om hierdie rede het die Regering se Nasionale Misdaadsvoorkomingstrategie (1996) misdaad teen kinders as een van die prioriteitsmisdade geïdentifiseer.

Die lang termyn en soms permanente skade aan die kind se psige is rede tot groot kommer, veral vir 'n land wat poog om 'n nuwe demokrasie, met 'n klem op menseregte, wil bou.

4.4.3 Geweld teen vroue en jong meisies

4.4.3.1 Statistiese gegewens

Skokkende statistieke word deur NIMRO (1998) verskaf ten opsigte van geweld teen vroue in Suid-Afrika:

- 1 uit elke 4 Suid-Afrikaanse vroue word elke week deur hul mansvriend of man aangerand;
- 80% van die geweld wat vroue ly, word tuis deur hul maat gepleeg;
- In 'n studie wat onder 600 verwagte of nie-verwagte tienermeisies in Kaapstad gedoen is, het 60% van die respondente gesê dat hulle deur hul maat aangerand is;
- Mishandelde vroue word gemiddeld 39 keer aangerand voordat hulle uiteindelik hulp gaan soek;
- Elke week vlug gemiddeld 4 Kaapse vroue van hul maats uit vrees vir hul lewens;
- Ongeveer 423 gevalle van geweld teen vroue word elke maand in die 4 landrostdistrikte van Wynberg, Kaapstad, Athlone en Bellville aangemeld;
- In 47,8% van die gevalle was die geweldenaar onder die invloed van alkohol of dwelms;
- Ongeveer 31 000 interdikte kragtes die Wet op die Voorkoming van Gesinsgeweld is tussen Desember 1993 en November 1997 in die Wes-Kaap uitgereik- 98% aan vroue en 2% aan mans.
- 1 uit elke 4 mishandelde vroue in die Mamre-gemeenskap probeer selfmoord pleeg, 'n derde misbruik alkohol, en 1 uit elke 10 misbruik dwelms;
- In 1993 was 40,6% van alle trauma-gevalle en 7,8% van alle sterftes die gevolg van gesinsgeweld;
- Elke 6 dae word een vrou deur haar maat vermoor;
- Meer as 50% van moordsake by die Wynberghof handel oor mans wat aangekla word dat hulle hul vroue vermoor het;
- 1 uit elke 2 tot 3 vroue in SA sal verkrag word;
- Slegs 1 uit 35 verkrachtings word by die polisie aangemeld; dit impliseer dat in 1995 daar ongeveer 2.3 verkrachtings per minuut plaasgevind het [Vetten (2000) vind dit uiters onverskoonbaar dat daar soveel uiteenlopende statistieke oor verkrachting in die omloop is];
- Die gemiddelde ouderdom van meisies wat seksueel gemolesteer word is 11 jaar;
- Meer as 13 000 gevalle van kinderverkrachting wat kinders onder 14 jarige ouderdom insluit is tussen 1988 en 1993 aangemeld;
- Meer as 60% van mans wat vroue mishandel kom uit gesinne waar mishandeling plaasgevind het. (NICRO Women' Support Centre, 1998)

Alhoewel vroue 51,9% van die 40,6 miljoen inwoners in Suid-Afrika vroue is (51,1% van die ongeveer 4 miljoen mense in die Wes-Kaap)¹¹, is vroue die mees kwesbaarste wanneer dit kom by geweldsmisdaad.

Omdat vroue van nature fisiek swakker is as mans, word hulle gesien

as maklike slagoffers. Die mishandeling van vroue vind op verskillende vlakke plaas, te wete fisiese, seksuele, emosionele en finansiële of materiële (Inligtingstuk van People Opposing Women Abuse, POWA).

4.4.3.2 Tieners en Jong dames

“Violence sets teenage sex rules”, lui die opskrif van ‘n berig in die *Independent Newspapers*, 14 January 1998, waarin die resultate van ‘n studie onder 24 verwagte tieners (14 – 18 jaar oud) in Khayelitsha bekend gemaak word. Hieruit is dit duidelik dat mans die verhouding beheer en as’t ware van die begin af die meisies dwing tot seksuele omgang as uitdrukking of demonstrasie van liefde.

Rasool (1999) argumenteer dat jong dames tussen die ouderdomme van 12 en 25 besonder kwesbaar is vir geweld. Hulle is “less mobile and financially independent and are less able to escape abusive situations.” Tydens hierdie periode is hulle heelwat onseker, ervaar hulle geweldige groepsdruk en wil hulle graag populêr wees. In 51% van die verkrachtingsgevalle wat tussen 1996 en 1998 by distriksgeneeshere in Johannesburg aangemeld is, was die vroue tussen 15 en 25 jaar oud.

Ook binne die bende-kultuur is tienermeisies dikwels die slagoffers van strydende groepe. Daar word soms oor ‘n meisie baklei, meisies word gedwing om by bendes aan te sluit en word as’t ware besittings van die

¹¹ Volgens syfers van die 1996 sensus

bende. Diegene wat nie belangstelling toon nie word geïntimideer en geviktimiseer om hulle tot oorgawe te dwing. Die susters of meisies van bendeledede word soms verkrag as vergeldingsmaatreël (“Bendeledede se geliefdes ly baie”, *Die Burger*, 25 September 1997). Vroue en jong meisies word heel dikwels gebruik om wapens en dwelms te versteek.

4.4.3.3 Verkragting

“Rape as a (violent) crime – and the trauma which it causes – knows no boundaries of race, class or political persuasion” (Simpson, et al: 1997).

“Rape, one of the conspicuous forms of violence, has reached epidemic proportions in South Africa. It occurs in all spheres of society and all women are potential victims. Women’s fear of rape has begun to affect their basic day to day decisions and reduce their quality of life” (Vogelman & Lewis: 1993)

Hierdie twee aanhalings skets die situasie waaraan 51% van die bevolking daagliks blootgestel is. Die trauma en “skande” wat slagoffers van verkragting vir jare alleen moes dra is byna ondenkbaar.

Robertson (1998) dui drie hoofredes aan waarom die verkragtingsyfer in Suid-Afrika so hoog is:

- Sosiologiese redes [die feit dat Suid-Afrika tradisioneel ‘n mans-gemonineerde en patriargiese samelewing is; Callaghan, et al (1997) noem ook faktore soos oor-bewoning, gebroke gesinslewe, ‘n afhanklikheidsmentaliteit en gesosialiseerde aanvaarding van geweld as ‘n manier om probleme op te los];

- “societal attitudes” (bepaalde houdings wat ondermeer behels dat mense sekere “verkrachtigsmities” aanvaar en glo, bv dat mans verkrag omdat hulle nie hul seksuele drange kan beheer nie, dat vroue verkragting aanmoedig, dat verkragters vreemdelinge is en dat vroue eintlik verkragting geniet) ;
- ‘n “kultuur van geweld” wat oor die jare in Suid-Afrika gevestig het: Vandag se geweld is gewortel in apartheid en die stryd teen apartheid. Die vreedsame politieke oorgang sou dan vele mans met ‘n “sense of powerlessness and perceived emasculation” gelaat het. Die geweld teen vroue en kinders word gesien as “a displacement of aggression in which men of all races feel able to reassert their power and dominance against the perceived ‘weaker’ individuals in society.”

Hierdie aspek van geweld in die samelewing is, ondanks groot stilswye daaroor, net so algemeen binne die kerk. Vroue vorm ‘n integrale deel van die kerklike gemeenskap en vorm die grootste deel van die aktiewe lidmaattal van gemeentes. Hulle pyn en lyding kan nie langer geïgnoreer of weggeredeneer word nie.

5.5 Konklusie

Geweld en misdaad is sonder twyfel een van die grootste bronne van pyn, lyding, hartseer en oneindige trauma onder mense op die Kaapse Vlakte. Pastorale versorging van lidmate en andere wat aan hierdie geweldsituasie

blootgestel is sal ernstig kennis moet neem van die omvang van die probleem.

Pastorale sorg kan nie maklik geskei word van die sosiale konteks waarbinne pastorale beraad met mense plaasvind nie. Oates (1966: 12) stel dit baie duidelik:

“The private ministry of the pastor cannot be nonchalantly cut loose from his public ministry. Pastoral care itself involves the pastor in the social dilemmas of the neighborhood, community, city, county, state, nation. International situations and events that surround the pastor and his people affect the work of caring. Willingly or unwillingly, the pastor is caught up in the maelstrom of human suffering that defies analysis, repudiates reason, and demands decisions.”

Vir die laaste hoofstuk, waar ons 'n voorstel vir 'n pastorale praktykteorie vir die gegewe konteks wil voorstel, dien die perspektiewe van Wimberley (1979) as waardevolle vertrekpunte. Die basiese tema van sy boek is dat pastorale sorg 'n inherente deel van die “black church” tradisie in Amerika is. Wimberley toon aan hoe die kategorieë van tradisionele pastorale sorg – leiding (guiding), ondersteuning (sustaining), genesing (healing) en versoening (reconciliation) deel is van pastorale sorg in die swart kerk. Veral ondersteuning en leiding kan beskou word as die hoof funksies van swart pastorale sorg. Wimberley beskou ook pastorale sorg as “a communal concept” (1979:17) en hy verstaan dit as “the bringing to bear upon persons and families in crisis the total caring resources of the church (1979: 18). Die ondersteuningsfunksie word gesien as 'n bediening van die hele gemeente sowel as die pastor. Wimberley gee 'n baie insiggewende definisie van ondersteuning (sustaining) wat goed korreleer met die hipotese dat geweldsmisdaad 'n sistemiese verskynsel is waarvoor daar nie maklike, gou oplossings bestaan nie:

“Sustaining may be defined as bringing to bear upon the person in crisis the total caring resources of the church in such a way that the person is enabled to transcend and endure circumstances that are not immediately alterable.” (1979:19)

Die realiteit van sovele slagoffers van strukturele, sosiale en gesinsgeweld is dat hulle nie altyd net so maklik uit die situasie kan beweeg nie. Vir diegene wat op hierdie manier vasgevang is, moet daar vanuit die pastorale sorg van die gemeente ondersteuning kom.

Ook sy verstaan van die leidinggewende funksie van pastorale sorg bied aan ons ‘n riglyn:

“Guiding refers to helping a person make choices between alternative courses of action.... Helping persons in crisis to choose positive, healthy crisis-coping mechanisms.” (1979:19,20)

Dit is van die allergrootste belang dat geloofsgemeenskappe binne geweldsituasies hul eie tradisionele bronne sal her-ontdek. Dit vra ‘n gesamentlike soeke na maniere om mekaar te ondersteun deur byvoorbeeld simbole, rituele en sosiale groepe. Dit alles vind uiteraard binne die kader van die Bybelse boodskap van verlossing en hoop plaas. “Hoop in lyding” word gebied deur slagoffers van geweld binne die gemeenskap van gelowiges ‘n geloofs-ervaring te laat beleef dat God, die Skepper, almagtig is, dat Christus Jesus se menswording ons eie mensheid bevestig, dat God in Christus inderdaad die bose oorwin het, dat Hy ons aanmekaar gegee het as broers en susters om in liefde, mekaar se laste te dra.

HOOFSTUK 5

PASTORALE HULPVERLENING AAN MENSE BINNE 'N KONTEKS VAN GEWELDSMISDAAD

5.1 INLEIDING

Ons het in die voorafgaande hoofstukke gefokus op op geweld en aggressie as verskynsel (fenomeen) deur na die aard, die verskillende vorme en die algemene impak daarvan te kyk. Die deurlopende argument of hipotese is dat geweldsmisdaad sistemies van aard is. Die geheel is nie maar hier die somtotaal van die lede nie. Geweldsmisdaad is nie so 'n wye en diepgewortelde probleem omdat sekere misdadigers as individue opereer en die somtotaal van al hierdie individue se misdade die krisis meegebring het wat ons hier het nie.

Dit was toe vir ons belangrik om die Suid-Afrikaanse samelewing met sy unieke dinamika in perspektief te bring: die invloed van kolonialisme is na verwys; daar is gekyk na die negatiewe impak van die apartheidsbeleid op menselewens, inter-persoonlike en inter-groepsverhoudinge. In die daaropvolgende hoofstuk het die fokus verskraal na die Kaapse Skiereiland, met die byna unieke en berugte bende-kultuur wat so 'n diepgewortelde sub-kultuur geword het dat mense dit as 't ware as deel van die lewe begin aanvaar het. In die vorige hoofstuk het ons spesifiek stilgestaan by die trauma van geweldsmisdaad op gemeenskappe. Die viktimisasie van vroue, jong meisies en kinders moes uitgesonder word vanweë die kwesbaarheid

van hierdie groepe in 'n manlik-gedomineerde omgewing. Die disintegrasie van gesins- en familiesisteme het ook aandag geniet.

Die navorser vind hierdie weg onmisbaar vir die verstaan van die kerk se posisie en rol binne 'n samelewing waar geweld al plek-plek epidemiese afmetings aangeneem het.

5.2 Twee verdere opmerkings

1. Die oorgang na 'n nuwe sosio-politieke bedeling het 'n bepaalde **krisis** geskep, nie net vir die regering en staatsinstellings nie, maar ook vir geloofsgemeenskappe. In hierdie konteks verstaan ons krisis in 'n positiewe sin as 'n geleentheid vir groei en verandering (Louw 1997:16; ook die WKPRK in hul aangehaalde publikasie praat van 'n "kairos, die oomblik van genade en geleentheid", p4). In hierdie verband is daar vele artikels en boeke geskryf, seminare en konferensies gereël om te besin oor die uitdagings van die tyd vir die kerk, die teologie in die algemeen, asook in besonder die pastorale teologie/sorg.

Die groot probleem met al hierdie konferensies en diskussies, wat uiteraard en opsigself waarde het, is dat daar so min opvolgwerk is. Dit is ook die navorser se ervaring binne die kerk en gemeenskapsorganisasies dat daar nie konstante, deurlopende programme van stapel gestuur en in stand gehou word nie. Sodoende word al hierdie konferensies niks meer as "talk shops" wat dalk van akademiese belang kan wees, maar vir die mense wat daagliks as slagoffers blootgetel is aan geweld en misdaad, nie veel beteken nie, nie regtig 'n verskil maak nie!

Die volgende aanhaling som die nuwe sosio-politieke era goed op:

“This new era has been characterized by big changes and therefore can indeed be described as a crisis. In a time of change emotions of ambivalence, anxiety, and insecurity are very common.... Thus the need for good pastoral care increases. The whole social structure must be reshuffled into a new equilibrium after the imbalances of the past have set a chain reaction in motion. This rearrangement is taking place in almost every sphere of life. The people of South Africa are adjusting to a new lifestyle in politics, in economics, in a new education system, in social life and in church life. In such a process of change, people are looking to the church to be a facilitator for smoothness and growth. The question is: How must the church go about fulfilling its pastoral task?” (Müller 1991:185)

2. Wanneer daar oor moontlike oplossings vir die voorkoms van geweld in die algemeen en die bende-probleem in besonder gepraat word, is kundiges uit die verskillende dissiplines dit eens dat ‘n **holistiese benadering** nodig is. Kinnes skryf hieroor:

“Until recently, a holistic view has been absent from traditional state responses to this problem (=gangsterism). In practice a holistic approach would involve joint strategising and co-operation between the departments of justice, safety and security, education, health and welfare, together with representatives of the communities in which gangs are based (1996:17), en

“Unfortunately legislation alone will not be able to deal with the problem of gangs. What is needed, is a holistic approach, socio-economic development and a crime prevention programme that incorporates rehabilitation for those who wish to turn away from gang activities. History has shown that the battle against gangs is also a battle of ideas and resources. If the hearts and minds of Western Cape communities cannot be diverted from a selective criminal morality to a more inclusive and caring one, the gangs will succeed in winning the marginalised sections far easier than may be imagined (2000:55).

Teen hierdie agtergrond wil ons dan nou na ‘n moontlike praktykteorie vir die begeleiding van mense wat vasgevang is in situasies van geweld kyk. Meer

as 'n sogenaamde "knee-jerk" reaksie is nodig elke keer wanneer 'n onskuldige kind in die kruisvuur sterf of een van jou lidmate 'n direkte slagoffer van die geweld word. Goed-beplande, wel-deurdagte, lewensveranderende, transformerende, pro-aktiewe programme is absoluut essensieel. Dit word uiteraard aangevul met reaktiewe krisis-intervensie waar onmiddellik reageer word op noodgevalle.

5.3 Ontwikkeling van 'n pastorale praktykteorie

5.3.1 Pastoraat

Heitink (1983:11) wys daarop dat daar uiteenlopende definisies, "meer of minder theologiese" in omloop, omdat daar prinsipiële keuses ten aansien van geloof en kerk die praktyk voorafgaan.

Malan (1992:114) stel 'n eenvoudige definisie van pastoraat voor:

"Pastoraat is God se troos, deur bemiddeling van sy kerk, aan mense in nood. Dit hang ten nouste saam met die diakonale taak van die kerk. Pastoraat is die vertroostende woord; diakonaat is die beker koue water (Matt. 25)."

Heitink (1983:11) gee "een betrekkelijk algemene omschrijving" van pastoraat:

"Onder pastoraat verstaan we die zorg en aandacht voor elkaar. die
- zicht richt op 'heel de mens',
- oog heeft voor uiteenlopende situaties en omstandigheden,
- plaats heeft via ontmoeting en gesprek, individueel of in groepen,
- op komt uit het christelijk geloof,
- zich verbonden weet met de christelijke gemeenschap,
- en tot gevolg heeft, dat mensen iets ervaren van zin, van bevrijding,
troost, verheldering en verandering in hun leven,
- samen met anderen, gericht op de samenleving."

Louw (1999:2) se omvattende definiëring van pastoraat ondervang die kwessie van 'n holistiese benadering ten opsigte van die kerk se respons op lewenskrisisse, soos geweld, baie goed:

“Pastoraat is daardie benadering wat hierdie lewensvraagstukke (angs; skuld en skuldgevoelens; wanhoop en sinloosheid) sinvol vanuit die Christelike geloofsperspektief wil aanspreek. Pastoraat wil aan mense hulp verleen en hoop bied vanuit die oortuiging dat God se trou die inhoud van die geloof is en dat God sy beloftes aangaande die heil van die mens in Christus se kruis en opstanding vervul het (die eskatologiese perspektief) asook die oortuiging dat die lewe voltrek word in die teenwoordigheid van God. Pastoraat wil God se wil in terme van die vraag na die sin van die lewe, en omgekeerd, vertolk sodat mense met vreugde en hoop kan leef.”

5.3.2 Wat beteken dit in reële terme?

Mense wat vasgevang is in 'n situasie van voortslepende geweld en min kans het om daaruit te kom vanweë historiese verontregting, kan só deur vrees, angs en moedeloosheid verlam word, dat die lewe sinloos en sonder hoop begin word. Hulle mag die situasie begin aanvaar as hul lot, met geen hoop op bevryding en beroof van lewensvreugde. Daarom is dit inderdaad van die allergrootse belang dat stellinge en simbole oor God eksistensieel begrond moet word. Dit is immers waaroor die Kers-evangelie ook gaan, naamlik dat God mens geword het en onder ons kom woon het – deel van ons reële menslike ervarings. 'n "Pie in the sky by and by"-teologie sal nie deug nie.

Pastoraat is verder ook 'n *hermeneutiese aangeleentheid*, waarin geloofstaal oor God in verband gebring word met mense se daaglikse lewenservaring rakende die vraagstuk van sin. “Pastorale teologie is nadenke oor die betekenis en sin van die menslike situasie en konteks *coram Deo*” (Louw 1999:3).

Louw verduidelik sy keuse vir 'n hermenutiese en pneumatologies normatiewe model verder deur drie aspekte van praktiese teologie uit te lig:

- Die *praxis van die evangelie*: die ontmoetingsgestaltes van die heil soos voltrek aan die individu (gelowige), die kerk (geloofsgemeenskap) en die wêreld (konteks en samelewing);
- Die *funksie van die Christelike geloofsgemeenskap* in die wêreld as kommunikator van die heil. In hierdie verband is 'n prakties-teologiese ekklesiologie belangrik;
- Die *getuienis en diens (diakonia) van gelowiges* in die wêreld.

Tereg sê Louw dat pastorale sorg meer as 'n individuele saak is. Dit is baie beslis 'n sosiale aangeleentheid wat die samelewingsproblematiek en –strukture raak – “a socio-theological constructionist approach to pastoral care” (Botman, soos angehaal deur Louw 1999:10).

Müller (1991:185) maak dit ook duidelik dat “socio-cultural and socio-political structures are not of peripheral importance to theology, but of central importance.”

Praktiese teologie is volgens Müller 'n integrasie van drie kontekste, te wete die konteks van religieuse ervaring, die konteks van die kerk en die konteks van teologiese refleksie self.

Hierdie navorsing het juis dan hierdie benadering gevolg, naamlik om erns te maak met die konteks waarbinne die grootste gedeelte van die kerk waarin sy bediening geskied, hulle bevind. Hierdie benadering was en is nie sonder

probleme en teenkating binne die geloofsgemeenskappe waar die navorser homself bevind nie. Die (doelbewuste) oor-vergeesteliking van die die Bybelboodskap en gepaardgaande ver-politisering van alle fasette van die samelewing, het daartoe gelei dat die slagoffers van verdrukking (soms uit vrees of oorlewing of onkunde) 'n on-Bybelse skeiding (digotomie) van die geestelike en materiële aanvaar het (=dualisme).

Nel (1996:169) argumenteer ook vir 'n wyer verstaan van die kerk se eksistensie:

“The church is not against society and although there are differences between the church and society, the church is still part of society. The church consists of people, those same people are part of society.”

Wanneer ons verstaan dat die kerk nie die koninkryk van God is nie, maar dat die koninkryk van God baie verder strek as die kerk, en dat die kerk eintlik in diens en tot getuie van die koninkryk staan, word dit makliker om pastorale sorg te sien as nie net gerig op mense binne die kerk nie, maar ook buite die kerk.

Dit bring ons by die voorstel vir 'n praktykteorie, in aansluiting van die voorafgaande basis deur Louw verskaf, sowel as artikelbydraes deur Müller (1991) en De Jongh van Arkel (1991) en die proefskrif van Nel (1996),

5.4 Voorstel vir 'n praktykteorie ten opsigte aan pastorale hulpverlening aan mense in situasies van geweld.

Ons kan die praktykteorie verstaan as 'n teologiese teorie wat gebore word uit die wisselwerking tussen die basisteorie en die empiriese werklikhede. Ons kan selfs praat van 'n pastorale plan van aksie. Die praktykteorie wil met

ander woorde uitspel hoe die kerk haarself moet organiseer ten einde aan haar God-gegewe doel te benatwoord binne 'n spesifieke sosiale konteks.

Die keuse vir 'n praktykteorie gebou op 'n eko-hermeneutiese model:

Die vertolking van God se heil aan mense (hermeneuties) binne die totale werkliheid van hul daaglikse bestaan (ekosistemies).

Ons het alreeds daarop gewys dat pastoraat 'n hermeneutiese aangeleentheid is. Müller (1991:186) sê dat ons in hermeneutiese pastoraat met twee tekste werk. Ons poog om mense as “tekste” te verstaan, deur na hulle te luister en aandag aan hulle stories/verhale te gee. Aan die anderkant probeer ons die evangelie vir 'n spesifieke situasie verstaan. “The aim of interpretation is to get to know what the gospel means to people living their lives here and now” (Müller 1991:186).

Die navorser beskou die luister na mense, die aandag gee aan hul stories, die opvang van hul diepste emosies, pyn, hartseer, sowel as blydschap en vreugde as integrale deel van 'n ware pastor. Om enigsins te waag om die Woord van God aan mense te verkondig of namens hulle by God in te tree (intersessie), moet jy eers geluister het hoe hulle hartklop is en eers hul leefwêreld verken en beleef het.

Hierdie leefwêreld is die **ekosisteem**, “the widest possible system or network of systems” (Müller 1991:186), wat hier na verwys word.

Nel (1996:50) som eko-sistemiese denke soos volg op:

- “It is a move away from atomistic, mechanistic, reductionist, Cartesian, linear, and static thinking to dynamic, evolving thinking;

- It means to look at the whole and know that it is more than the parts;
- It is a way of thinking and a way of looking at the universe;
- It means to look at interrelatedness in and between systems;
- It refers to a new epistemology (intersubjectivity) and ontology (relativism) away from objectivism and resolution;
- The distinction between a system and its environment is in the mind of the observer who is also part of a system;
- The term ecosystem refers to dynamic and not to closed systems."

Aan die hand van Müller se voorstel vir 'n eko-hermeneutiese model vir pastorale sorg in a post-apartheid Suid-Afrika, gaan ons dit nou spesifiek probeer toepas op die konteks soos aangebied in hierdie studie.

5.4.1 Die eerste stadium van die model, volgens Müller, is dat die interpreteerder (pastor) moet bewus wees van **die bestaan van 'n "Vormeinung" of "Vorverständnis"** met betrekking tot die "teks" (mense), en dat hierdie "Vormeinung" in 'n bevooroordeeldheid kan ontwikkel.

Almal van ons het die een of ander vooroordeel wat gevorm is deur ons sosialisering en die kultuur waarbinne ons leef. Müller stel voor dat ons hierdie "Vorverständnis" en vooroordeel na 'n bewuste vlak bring.

Gegee die emosionaliteit wat die geweldige hoë misdadervlakkke in Suid-Afrika meebring, sit almal van ons met 'n bepaalde persepsies. Dié persepsie spruit uit ons analise van die situasie, die bril waardeur ons na die situasie kyk, die posisie waaruit ons daarna kyk, ook die ervaring (soms subjektief, direk of indirek) wat ons het of gehad het. Dit geld vir die pastor, "the first moment in pastoral guidance by virtue of the office as a gift of the Spirit" (Marco 1992:116). Maar dit geld ook vir

die gemeenskap van gelowiges in Nel (1996) se konsep van “community pastoral work”. “Community pastoral work could be described as a holistic process whereby a church community reaches out collectively and individualistically to members of the church and to others who are in need.” (1996:404).

Persepsies word dikwels verwoord in opmerkings soos: “Sy het daarna gesoek om verkrag te word”, met haar kort rokkies of oorvriendelikheid, ens. “Dis reg dat haar man haar so ‘n bietjie slaan, want sy wil te veel sê in die huis. Hy móét haar wys wie’s baas of hoof van die huis.” “Ek het mos gesê daai kind gaan nog ‘n gangster word. Jy kon mos sien hoe hy geloop het en die manier hoe hy altyd afkyk as hy met mense praat.”

Wanneer daar met slagoffers van geweld gewerk word, moet ons in gedagte hou dat “self-blame and guilt are also common in people who have suffered trauma. Victims may wonder why they were targeted. In almost all situations, they feel they could have done something different to prevent the trauma from happening. The guilt is made worse by friends blaming the victim for, typically, driving or walking in the wrong place or wearing the wrong clothes.” (Hamber & Lewis 1998).

Om te help om vooroordele na die oppervlak te bring sodat dit hanteer kan word, kan ondermeer bewusmakingsessies in die vorm van ope besprekings gereël word. Gerehabiliteerde bendeledes of misdadigers

kan genooi word om hul stories te vertel, sowel as gesinslede van bendeledede en slagoffers van geweld. Die rol van die predikant as “teacher-enabler-pastor” (Marco 1992) is hier van die allergrootse belang om afbreek van vooroordele onderling en na buite te fasiliteer.

5.4.2 In die tweede plek stel Müller voor dat **die interpreteerder (pastor) hom/haarself moet oopstel vir die stimuli van die “teks” (mense)**. Moontlike negatiewe reaksies soos skok is nodig om vooroordeel na ‘n bewuste vlak te bring. Om die “teks” toe te laat om op ‘n eie unieke manier met jou te praat hou risiko in aangesien dit van jouelf kan vra om te verander. Die natuurlike manier is dus om stimuli van die “teks” te vermy.

Terwyl dit verstaanbaar is waarom regeringsinstansies nie direk met bendeleders wil praat nie, uit vrees dat hulle legitimiteit aan bendes sal verleen, is dit “vraag of dit die houding van die kerk behoort te wees. Terwyl vele mense uiters skepties was en is oor die bekering van iemand soos Rashied Staggie, moet die vraag ook gevra word of sulke vooroordeel nie neerkom ‘n negering van die krag van die Heilige Gees wat die onmoontlike kan doen nie. Dit lyk of die kerk geroep word om soms risiko’s te neem wanneer andere om een of ander rede nie daarvoor kans sien nie.

5.4.3 Die derde stadium, ‘n ware **“Gespräch”** kan alleen op die eerste twee volg. Dis egter belangrik om hierdie “Gespräch” verder te neem as net die persoonlike vlak met persoonlike probleme as fokus. Natuurlik word die individu nie uit die oog verloor of buite rekening gelaat nie. In die lig

van 'n eko-sistemiese benadering is “Gespräch” op alle vlakke tussen botsende groepe deel van die pastorale taak van die kerk. Uit die aard van die saak is bepaalde ‘skills’, vaardighede nodig om hierdie onderhandelinge, besprekings of “Gespräch” te kan fasiliteer.

Binne die konteks van hierdie studie is dit belangrik om daarop te let dat indien pastorale sorg enigsins 'n bydrae wil lewer tot sin-gewing aan mense wat vasgevang is in die “kultuur van geweld”, die hele ekosisteem van politiek en sosiale lewe in fokus moet kom.

“When a person enter into a discussion with somebody else, his whole environment or ecosystem is brought with him. Therefore pastoral care can only be effective when it has an eco-hermeneutical approach” (Müller 1991:189).

5.4.4 As vierde stadium in die pastorale proses verwys Müller (1991:189) na die **hemeneutiek van suspisie**. In die kommunikasie-proses moet ons bewus wees van die verdraaiings of distorsies wat ideologie, rassisme, klassisme, seksisme, ens. veroorsaak. Stereotipering kan 'n belemmerende invloed uitoefen in die soeke na 'n ope gesprek tussen mense. Pastorale gesprekvoering moet hierdie verdraaiings blootlê en “challenge”. Ten opsigte van die misdaad in die land, waarsku Hamber & Lewis (1998) juis ook teen oorreaksie as gevolg van die “media’s extensive coverage” van misdaad wat “a skewed picture” daarvan geskep het. Hamber (1999) sluit ook hierby aan wanneer hy skryf dat politieke retoriek (van opposisie-partye) op die golf van mense se vrese ry. “this political rhetoric feeds into simplistic understandings of the causes of violence and appropriate solutions.... Both black and white South Africans naively believe that reintroducing the death penalty will seriously curb violent crime.” Terwyl

die vrees met betrekking tot geweld aan die een kant die samelewing ontmagtig ("disempower"), veroorsaak dit aan die anderkant dat mense geneig is tot drastiese en uiterste vorm van intervensie wanneer hulle wel iets doen. "People's justice" en voorvalle van mishandeling deur die polisie is gegrond in gevoelens van vrees. Miller (1997) se waarskuwing is gepas:

"Each time we refer to criminals as animals at the dinner table in front of our children, and give them the message that violence towards some people is acceptable, we perpetuate the cycle of violence."

Die apartheidsbeleid het 'n erflating van geweld en wantroue, nie tussen die staat en inwoners nie, maar ook binne gemeenskappe teweeggebring. Alle Suid-Afrikaners is tot 'n mate getraumatiseer. Hieraan sal aandag geskenk moet word. 'n Eko-hermeneutiese pastorale sorg kan dus 'n uiters belangrike en noodsaaklike rol in hierdie verband speel.

5.4.5 Die struktuur waarbinne die "teks" (mense) bestaan, is net so belangrik as die inhoud daarvan. Inhoud en struktuur vorm 'n hegte eenheid en die interaksie tussen gemeenskap en omgewing is 'n intergrale deel van 'n gemeenskap se bestaan. Die eksistensiële aard van die pastoraat is alreeds vroeër beklemtoon.

In die lig hiervan moet pastorale sorg volgens die eko-hermeneutiese model dus betrokke wees in sosiale, ekonomiese, politieke en omgewings sake.

Binne die konteks van hierdie studie beteken dit dat die pastoraat ernstig kennis moet neem van die historiese, politieke en sosio-

die vrees met betrekking tot geweld aan die een kant die samelewing ontmagtig ("disempower"), veroorsaak dit aan die anderkant dat mense geneig is tot drastiese en uiterste vorm van intervensie wanneer hulle wel iets doen. "People's justice" en voorvalle van mishandeling deur die polisie is gegrond in gevoelens van vrees. Miller (1997) se waarskuwing is gepas:

"Each time we refer to criminals as animals at the dinner table in front of our children, and give them the message that violence towards some people is acceptable, we perpetuate the cycle of violence."

Die apartheidsbeleid het 'n erflating van geweld en wantroue, nie tussen die staat en inwoners nie, maar ook binne gemeenskappe teweeggebring. Alle Suid-Afrikaners is tot 'n mate getraumatiseer. Hieraan sal aandag geskenk moet word. 'n Eko-hermeneutiese pastorale sorg kan dus 'n uiters belangrike en noodsaaklike rol in hierdie verband speel.

5.4.5 Die struktuur waarbinne die "teks" (mense) bestaan, is net so belangrik as die inhoud daarvan. Inhoud en struktuur vorm 'n hegte eenheid en die interaksie tussen gemeenskap en omgewing is 'n intergrale deel van 'n gemeenskap se bestaan. Die eksistensiële aard van die pastoraat is alreeds vroeër beklemtoon.

In die lig hiervan moet pastorale sorg volgens die eko-hermeneutiese model dus betrokke wees in sosiale, ekonomiese, politieke en omgewings sake.

Binne die konteks van hierdie studie beteken dit dat die pastoraat ernstig kennis moet neem van die historiese, politieke en sosio-

ekonomiese grondoorsake van geweld en hoe dit spesifiek hier in die Suid-Afrikaanse samelewing neerslag gevind het.

Die huidige Suid-Afrikaanse werklikheid is vir baie mense 'n bron van frustrasie, depressie, wanhoop en 'n warboel negatiewe emosies. Tereg merk Müller (1991:191) op: "In a eco-hermeneutical approach you can't lose hope" en hy sluit dan ook sy artikel met 'n (Bybels-gefundeerde) boodskap van hoop af:

"While an engagement in the eco-systems of the post-apartheid could easily lead to depression and a feeling of hopelessness, the engagement in the process of understanding the gospel of Jesus Christ for South Africa, always brings hope. 'He fills my life with good things, so that I stay young and strong like an eagle.'" (1991:191)

Wanneer Marco (1992:73) na die rol van die predikant in die konteks van armoede kyk, vind hy Jesus se woorde in Johannes 10:10 wat sy koms, inkarnasie, verbind met 'n lewe van oorvloed, van die allergrootste belang vir die pastoraat.

"Whilst this research does not deny the eschatological dimension of life, i.e. the 'eschatological reserve', it seems appropriate to understand 'abundant life' as referring to life in this world." (Marco 1992:73)

5.5 KONKLUSIES

5.5.1 Pastorale solidariteit

Dit is vir ons duidelik dat keuse vir 'n eko-hermeneutiese model vir pastorale sorg 'n holistiese siening van mense behels. In praktyk sal dit daarop neerkom dat sekere pastorale handeling op die vlak van krisis-intervensie sal geskied. Hiervoor sê van Niekerk (1985:103) moet elke pastor 'n

priesterlike solidariteit teenoor slagoffers van geweld openbaar. Dit beteken dat daar op 'n bepaalde moment binne 'n gegewe situasie nodig is dat die pastor of persoon uit die geloofsgemeenskap “daar” sal wees vir die slagoffer, om te luister, te simpatiseer, om die hand te hou, om 'n gebed te doen of uit die Skrif te lees – gelei deur die situasie en wat op daardie oomblik die mees geskikte respons behoort te wees.

5.5.2 Preventatiewe intervensie

Gegee die feit dat soveel geweld steeds geïnstitutionaliseer en ook geïnternaliseer is, is langtermyn preventatiewe intervensie van kardinale belang om die euwel van geweld binne die samelewing in die breë, die geloofsgemeenskap en in die psige van die mens uit te roei. Alhoewel daar positiewe tekens is van groter bewuswording ten opsigte van verskillende vorme van geweld en hoe dit op mense en gemeenskappe impakteer, is dit net so waar dat daar nog glad nie genoeg gedoen word om die wortel van die probleem aan te spreek nie. Te veel word die reaksie van rolspelers soos staatsinstellings, gemeenskapsleiers en –organisasies en die kerk gekenmerk as reaksionêr, 'n soort “knee-jerk” respons op een bepaalde krisis. Sodra daar 'n mate van kalmte of stabilisering is, keer almal terug na hul “comfort zones” – tot die volgende krisis.

Langtermyn, preventatiewe, opbou en helende intervensie sou die volgende aspekte of fokuspunte moet insluit (nie in gvolgorde van belangrikheid nie):

- Pastorale sorg gerig op 'n meer volwasse hantering van aggressie
- Positiewe rol-modelering van gesonde waardes, gesonde leefstyl
- Die afbreek van stereotipering

- Die her-opbou of her-vestiging van gemeenskaplike waardes soos wedersydse respek vir lewens én besittings, vergifnis en versoening, omgee van mekaar;
- Die her-opbou en vestiging van gesonde huisgesinne is van die grootste belang vir die uitwissing van die misdaad en geweldseuwel. Ons het gesien hoe die opbreek van die tradisionele uitgebreide familie, tesame met ander sosio-ekonomiese faktore bygedra het tot die “kultuur van geweld”.
- ‘n Fokus op kinders en veral adolessente en jongmense (binne gesins en gemeentelike verband) as risiko-groep mbt betrokkenheid by misdaad;
- In hierdie verband is ‘n her-waardering van kategetiese onderrig en jeugbediening van absolute belang. Ten opsigte van die kategetiese kan gevra word of ons, wat nie so duidelike tradisionele “toegangsrituele” handhaaf nie, nie meer moet doen as bloot oordrag van Bybelse en teologiese kennis aan jongmense/adolessente nie. Pinnock (1997) se insiggewende bespreking in hierdie verband kan as basis dien vir die kerk om eie rituele programme aan te bied ten einde hierdie groep jongmense te help om die oorgang tot volwassenheid meer glad te maak. Die feit dat meer as die helfte van die nuwe lidmate in gemeentes/kerke kort na hul bevestiging “verdwyn” roep ‘n dringendheid ten opsigte hiervan op. Verdere studie in hierdie verband is belangrik.
- Die algemene voorkoms van seksisme moet ook sterk aangespreek word. ‘n Bewuste wegdoen van seksistiese taal wat as ‘t ware deel vandie kerk geword het is dalk ‘n goeie begin. Programme in hierdie verband moet

alreeds op 'n baie vroeë stadium van die kind se ontwikkeling aangebied word.

Die studie het hopelik die weg gebaan vir verdere navorsing wat spesifiek daarop gerig is om mense binne situasies van geweld pastoraal te versorg.

5.6 Navorsingsbevindinge

Hierdie navorsing moet gesien word as 'n stap in die rigting van verdere studie oor die pastorale hulpverlening aan mense in situasies waar sistemiese geweld en misdaad die totale funksionering van individue en gemeenskappe nadelig beïnvloed. Daar is gepoog om 'n voorstel vir 'n moontlike praktykteorie vir pastorale hulpverlening aan mense in geweldsituasies te ontwikkel.

In die navorsing is daar van die standpunt uitgegaan dat geweldsmisdaad 'n sistemiese fenomeen is. Terwyl die belangrikheid van die individu as 'n gegewe aanvaar en pastorale versorging van die individu voorveronderstel word, sou dit byna fataal wees om te glo dat 'n fokus op die individu genoegsaam is om die probleem voor hande effektief aan te spreek. Die geheel is meer as die somtotaal van die lede.

Ten einde hierdie geheelbeeld te kry, is daar na die breë konteks gekyk waarbinne geloofsgemeenskappe in Suid-Afrika funksioneer. Die uitgangspunt is dat geloofsgemeenskappe nie eilandjies van kalmte en vrede te midde van 'n see van woeling is nie, maar 'n integrale deel van die groter werklikheid is. Hierdie werklikheid word inderdaad bevestig deur kontak met lidmate tydens persoonlike gesprekke, Bybelstudies en ander besprekinge, bystand van individue en gesinne wat slagoffers was van geweld, gebede en voorbidding waarin die krete uit die hart gehoor word.

Die navorsing het ook ten doel gehad om die probleem voor hande verder te onstluit. Die ervaring is dat almal weet dat geweldsmisdaad 'n enorme groot probleem in die land is. Nie almal weet egter wat die omvang werklik is nie. Deur die nasionale en provinsiale situasie van nader te bekyk, kry ons ietwat meer insae in die komkpleksiteit en diepte van geweldsmisdaad. Daarsonder sal ons aanhou op die oppervlak krap en aanhou om simplistiese antwoorde te gee en individualistiese of denominalistiese pogings aanpak, wat wel soms nodig is, maar geensins genoeg is om geweldsmisdaad as sistemiese verskynsel aan te spreek nie.

Die navorsing het dus bevestig dat geweldsmisdaad inderdaad 'n uiters komplekse probleem is waarvan die wortels gesoek moet word in verskeie historiese, sosio-politieke en ekonomiese oorsake. Veral die feit dat daar 'n soort van evolusie plaasgevind het wat meebring dat straatbendes nou groot en goed-georganiseerde misdaadsindikate geword het en bande gesmee het met internasionale sindikate, is rede tot groot kommer. Die kerk sal duidelik hiervan kennis moet neem.

Die kerk se eerste linie in terme van pastoraat bly egter die lidmate en dan die gemeenskappe waarbinne die kerk as geloofsgemeenskap funksioneer. Die trauma van hierdie persone moet dus nie verby gekyk word ter wille van 'n sosiale aktivisme wat homself los maak van die basiese beginsels van die pastoraat nie. Leas & Kittlaus (1981:3) waarsku dan ook teen sosiale aksie los van pastorale sorg ("counseling") en omgekeerd.

Die studie het die verdere hipotese versterk dat die pastorale benadering in situasies van geweld en misdaad definitief holisties, of dan ekosistemies behoort te wees. In aansluiting by alles wat ons reeds hieroor gesê het, voeg Leas & Kittlaus (1981:9) by:

“Holistic pastoral care does not engage in change for change’s sake, nor does it stop at an eye for an eye or at creating an environment of trust. At its root is a purpose which includes these but goes beyond them: to help every person *and* environment glorify God and fulfill creation.”

Die uiteindelijke keuse vir ‘n eko-hermeneutiese model bied aan ons ‘n gepaste basis vir ‘n pastorale praktykteorie, wat die kerk help om ‘n luisterende en vertolkende rol te speel soos wat ons God se heil aan die wêreld verkondig, in woord en daad, individueel en kollektief, sodat die proses van heling verder uitkristaliseer in die lewens van mense en in die gemeenskappe waarbinne hulle leef, terwyl ons elke dag bid:

“Laat u koninkryk kom, laat u wil geskied, soos in die hemel, so ook op die aarde.”

BIBLIOGRAFIE

Botman, R 1997. Who is "Jesus Christ as Community" for us today. The Quest for Community: A Challenge to Theology in SA. *Journal of Theology for Southern Africa* 97 (March), 30-38.

Callaghan, N, Hamber, B & Takura, S 1997. A Trial of oppression. Violence, women and poverty. In: *NGO Matters: Poverty Special*, South African NGO Coalition, August 1997 (CSV).

Camerer, L; Louw, A; Shaw, M; Artz, L & Schärf, W. 1998. *Crime in Cape Town: Results of a city victim survey*. ISS Monograph Series No 23. Institute for Security Studies, Halfway House.

Cloete, M G T 1982. Maatskaplike grondslae en voorkoming van geweldsmisdade. In: Van der westhuizen, J (red) 1982. *Geweldsmisdade in Suid-Afrika*. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika.

Davis, D & Slabbert M (eda) 1985. *Crime & Power in South Africa*. Critical Studies in Criminology. Cape Town. David Philip.

De Jongh van Arkel, J T 1991. Ekosisteedenke as meta-teorie in die Praktiese Teologie. *Praktiese Teologie in SA* 6(1), 61-75.

Decker, SH & Van Winkle, B 1996. *Life in the Gang. Family, Friends and Violence*. Cambridge University Press.

Dissel, A 1997. Youth, Street Gang and Violence in South Africa. In: *Youth, Street Culture and Urban Violence in African proceedings of The International symposium held in Abidjan, Ivory Coast, 5 – 7 May 1977*, 405 – 411. (Centre for the Study of Violence and Reconciliation).

Gastrow, P 1998. *Organized Crime in South Africa. An assessment of its nature and origins*. ISS Monograph Series No 28. Institute for Security Studies, Pretoria.

Hamber, B & Lewis, S 1998. Crime's worst horror is all in the mind. *Sunday Times*, 1 March 1998 (CSV).

Hamber, B 1999. "Have no/doubt it is fear in the land". *An exploration of the continuing cycles of violence in South Africa*. Seminar No 3, 1999, Centre for the Study of Violence and Reconciliation, Johannesburg.

Heitink, G 1983. *Gids voor het Pastoraat*. 1 Theologie en Gemeente Kampen: JH Kok.

Kinnes, I 1996. The struggle for the Cape Flats. In: James, W, Caliguin, D & Cullinan, K (eds). *Now that we are free. Coloured communities in a democratic South Africa*. IDASA. Cape Town: Credo Press.

Kinnes, I 2000. *From urban gangs to criminal empires: The changing face of gangs in the Western Cape*. ISS Monograph Series No 48. Institute for Security Studies, Halfway House.

Kriel, F 1995. *Die Verskynsel van Bendegeweld binne die Gemeenskappe van die Wes-Kaap – 'n Pastorale Evaluerende Lisensiaatskripsie*. Universiteit van Stellenbosch – Stellenbosch.

Legget, T 1999. *Drugs in South Africa: The latest trends*. (Artikel op Webtuiste van ISS)

Louw, A & Parry, C 1999. Drugs, alcohol and crime: A survey of arrestees. Nedcor ISS Crime Index Volume 3, 1999, No 6. Louw, A & Shaw, M 1997. *Stolen Opportunities: The Impact of crime on South Africa's poor*. ISS Monograph Series No 14.

Louw, D J 1997. Normativity and social change as a challenge to Practical Theology: Towards a reconstruction model for Southern Africa. *Journal for Theology in Southern Africa* 97 (March), 61-75.

Louw, D J 1999. *Pastoraat as vertolking en ontmoeting. Teologiese ontwerp vir 'n basisteorie, antropologie, metode en terapie*. Kaapstad: Lux Verbi.

Malan, DJ 1992. Pastorale sensitiviteit: Die Kerk se rol in die nuwe Suid-Afrika. In:

Meiring, PGJ & Joubert, SJ 1992. *Fokus op die Kerk. Die rol van die Kerk in 'n veranderende Suid-Afrika*. Vereeniging: Christelike Uitgewersmaatskappy (CUM).

Marco, DC 1992. *The Role of the Minister in a Context of Poverty. A Charism of Facilitation: Teaching – Enabling – Pastoring* MTh thesis, University of the Western Cape, Bellville.

Meiring, PGJ & Joubert, SJ 1992. *Fokus op die Kerk. Die rol van die Kerk in 'n veranderende Suid-Afrika*. Vereeniging. Christelike Uitgewersmaatskappy.

McKendrick, B & Hoffmann, W 1990. *People and Violence in South Africa*. Cape Town: Oxford University Press.

Miller, A 1997. No short cuts to reconciliation: A spiritual perspective on crime in South Africa. *Odyssey*, Vol 21, No 5, October 1997 (CSVR).

Mokwena, S 1991. *The Era of Jackrollers: Contextualising the rise of youth gangs in Soweto*. Seminar No 7, 1991. (CSVR).

Müller, JC 1991. Pastoral Care in Post-apartheid South Africa. *Praktiese Teologie in SA* 6(2) 1991, 184+92.

Nel, FBO 1996. *A Practical Theological Study of Community Pastoral Work: An Ecosystematic Perspective*. DTh thesis. University of South Africa, Pretoria.

NICRO & Institute of Criminology (UCT) 1990. *Gangs. The search for self-respect*. Cape Town: UCT Printing.

Oates, WE 1966. *Pastoral Counseling in Social Problems: extremism, race, sex, divorce*. Philadelphia: The Westminster Press.

Pinnock, D 1982. *The Brotherhoods: Street Gangs and State Control in Cape Town*. Cape Town: David Philip.

Pinnock, D 1985. Breaking the Web: Gangs and family structure in Cape Town. In: Davis, D & Slabbert, M (eds) 1985. *Crime and Power in South Africa. Critical Studies in Criminology*.

Pinnock, D 1997. *Gangs, Rituals and Rites of Passage*. Cape Town: African Sun Press.

Pinnock, D 1980. *Elsies River*. Institute of Criminology, University of Cape Town. Cape Town: UCT Press.

Raubenheimer, OSH 1997. 'n Profiel van die jeug in Suid-Afrika. *Praktiese Teologie in Suid-Afrika* 12(2): 1997, 48-60.

Robertson, M & Hajjiannis, H 1999. Counselling for Crime Victims. *Sowetan*, 18 February 1999 (CSV).

Robertson, M 1998. An overview of rape in South Africa. In: *Continuing Medical Education Journal*, February 1998 (CSV).

Ryan, T 1997. *Drugs, violence and governability in the future South Africa*. Institute for Security Studies. ISS Occasional Paper No 22 – May 1997.

Ryan, T 1997. *Drugs, Violence and Governability in the future South Africa*. ISS Occasional Paper No 22, May 1997.

Schärf, W 1990. The resurgence of urban street gangs and community responses in Cape Town during the late eighties. In: Hausson, D & Van Zyl Smith D (eds) 1990. *Towards Justice. Crime and state control in South Africa*. Cape Town: Oxford University Press.

Shaw, M & Louw, A 1998. *Environmental design for safer communities: Preventing crime in South Africa's cities and towns*. ISS Monograph Series No 24, May 1998. Inst. For Sec. Stud. Halfway House.

Shaw, M 1997. Crime in Transition. In: Shaw, M et al. *Policing the Transformation: Further issues in South Africa's crime debate*. ISS Monograph Series No 12 April 1997. Institute for Sec. Studies.

Shaw, M 1998. *Organized Crime in a Post-apartheid South Africa*, ISS Occasional Paper No 28, January 1998. Institute for Security Studies.

Spergel, IA 1995. *The Youth Gang Problem. A Community Approach*. New York: Oxford University Press.

Theron, E 1977. Geregtigheid in die Suid-Afrikaanse Samelewing – Sosiale beskouing. In: *Geregtigheid in die Suid-Afrikaanse Samelewing*. Wetenskaplike Bydraes van die PU vir CHO. Reeks F: Instituut vir die Bevordering van Calvinisme. Potchefstroom.

Van Niekerk, EA 1985. Pastoral care in situations of violence. In: Vorster, W (ed) 1985. *Views on Violence*. University of South Africa, Pretoria.

Viljoen, HG 1985. Aggression and Violence. A social psychological perspective. In: Vorster (ed) 1985. *Views on Violence*. Proceedings of the Ninth Symposium of the Institute for Theological Research (UNISA) held at the University of South Africa in Pretoria on 4 and 5 September 1985. University of South Africa, Pretoria.

Vogelman, L & Simpson, G 1991. A Legacy of Youth Violence Haunts Apartheid. *Psychology International*, Vol 2 No 1, Walter 1991 (Centre for Study of Violence and Reconciliation).

Vogelman, L 1990. Violent SA – the ghost of apartheid comes back to haunt its creators. *Sunday Tribune*, 1 December 1999. (CSVR).

Vorster, W (ed) 1985. *Views on Violence*. Proceedings of the Ninth Symposium of the Institute for Theological Research (UNISA) held at the University of South Africa in Pretoria on 4 and 5 September 1985. University of South Africa, Pretoria.

Wes-Kaap Provinsiale Raad van Kerke. Ongedateerde Publikasie. *Totdat Vrede en Geregtigheid mekaar omhels – 'n uitdaging aan die Kerk en Christene in die Wes-Kaap*. Kaapstad: Salty Print.

Zwane, W 1997. Restoring the social fabric. *Recovery* Vol 2. No 2 1997, 6-11 (CSVR).

Zwane, W 1998. The Challenge is to change ourselves. *Children FIRST*, February/March 1998 (CSVR).

Web-tuistes

Institute for Security Studies:
<http://www.iss.co.za>

Centre for Violence and Reconciliation
<http://www.wits.ac.za/csvr>

<http://www.womensnet.org.za>

Independent Newspapers
<http://archive.iol.co.za/archives>

Die Burger
<http://news24.co.za/dieburger>

Suid-Afrikaanse Regering
<http://www.statssa.gov.za>